

Spor av kristen religion i *Den eldre Edda*?

— *Voluspå* som eksempel

Kandidatnummer: 4003

VID vitenskapelige høgskole

Campus Rogaland

Bacheloroppgave

Bachelor i teologi, studieretning Bibelfag

Kull: 2017

Antall ord: 10 960

11. mai

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til oppgaven.
Nedlasting for privat bruk er tillatt.

Sammendrag

Bakgrunn: *Voluspá* er et eddadikt fra *Den eldre Edda* som ble til i brytningstiden mellom norrøn og kristen religion i Norden, og debatten går høyt om innholdet i samlingen er gode kilder til autentisk før-kristen tro. **Problemstilling:** Denne oppgavens problemstilling er om det finnes spor av kristen religion i dette eddadiktet. **Metoden:** Analyse av diktet med fargekoding av elementer som ligner kristne ideer. Funnene er oppført i en tabell sammen med aktuelle kristne elementer, og drøftet i lys av faglitteratur. **Funn:** Analysen viser flere mulige spor av kristen religion. **Drøfting:** Drøftingen lander noen av observasjonene som tydelig kristne elementer. **Konklusjon:** Dermed er konklusjonen at det finnes tydelige spor av kristen religion i dette diktet.

Abstract

Background: *Voluspá* is a poem from *the Poetic Edda*, originating from the time of transition from the old Norse religion to Christian religion, and it is widely debated if the content of this collection are to be classified as authentic sources to pre-Christian beliefs. **Research question:** The text conducts research on this question: Are there traces of Christian religion in this Eddic piece of poetry? **Methodology:** Analysis of the text with color-coding of elements that might reflect Christian ideas. The findings are listed in a table with possible Christian parallels and discussed with input from appropriate literature. **Findings:** The analysis reveal possible traces of Christian religion. **Discussion:** The discussion decides positively for some of the observations. **Conclusion:** The conclusion is thereby that there are clear traces of Christian religion in this poem.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	1
1.1 Bakgrunn for oppgaven	1
1.2 Problemstilling og begrepsavklaring	1
1.3 Oppgavens struktur og fremgangsmåte	2
2 Kontekst og materiale	3
2.1 Innføring i norrøn mytologi	3
2.2 Opprinnelse og utgaver av <i>Voluspå</i>	4
2.3 Innhold i diktet	5
2.4 Tidligere forskning	6
3 Teori og metode	9
3.1 Komparativ religionsvitenskapelig teori	9
3.2 Et bredt tidsspenn – apokalypse som sjanger	10
3.3 Tolkningsteori – hermeneutikk	10
3.4 Metode – analyse med hermeneutisk perspektiv	11
4 Funn	14
4.1 Hendelser	14
4.2 Symbolikk	15
4.3 Navn på personer, skikkelser og steder	17
4.4 Sjanger/form	18
5 Drøfting av funn	19
5.1 Hendelser	19
5.1.1 Kronologi	19
5.1.2 Skapelse/urtid	20
5.1.3 Balders død	22
5.1.4 Endetid/ragnarok	23
5.1.5 Ny skapelse	24
5.2 Symbolikk	25
5.2.1 Trær	25

5.2.2 Jord og blod	26
5.2.3 Horn og fugler	27
5.2.4 Slange/drage	27
5.2.5 Skjærsild?	28
5.3 Navn på personer, skikkelser og steder	29
5.3.1 Hellige slekter	29
5.3.2 Ask og Embla	29
5.3.3 Balder og Hod	30
5.3.4 Valkyrjer	30
5.4 Sjanger/form	31
5.4.1 Besjeling av himmel-elementer	31
5.4.2 Værkaos og ødeleggelse	31
5.4.3 Mytologiske dyr	32
5.4.4 Volven som medium	32
6 Avslutning	34
Litteraturliste	
Figurliste	
Vedlegg: <i>Voluspå</i> av Gro Steinsland og Preben Meulengracht Sørensen	

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for oppgaven

Denne oppgaven utforsker spor av kristen religion i den norrøne eddadiktningen. Dette temaet er faglig spennende da jeg har hatt bibeloversettelse i min Bachelorgrad og synes Bibelens påvirkning på kultur og språk er fasinende. Innen kristen religion har tanken om misjon, dvs. å systematisk utbre og lære opp mennesker i troen, ført til behov for skriftspråk.¹ Sammenfallende med utbredelsen av kristen religion har dermed andre muntlige tradisjoner også funnet sin skriftlige form.

Forut for 1100-tallet hadde tradisjoner, dikt og fortellinger i Norden vært overlevert muntlig i stor grad.² *Stjórn* er det eldste bibelverket på norrønt språk som vi kjenner til, påbegynt på 1200-tallet.³ Da hadde kristen religion vært på Island i ca. 200 år,⁴ og i samme tidsrom blir eddadiktene skrevet ned.⁵ Jeg har valgt åpningsdiktet i *Den eldre Edda, Voluspå*, som objekt for denne oppgaven, av den grunn at det er en klassiker som spenner over svært brede kosmologiske perspektiver og vitner om verdensbildet. *Den eldre Edda* regnes som den sikreste kilden vi har til før-kristen mytologi.⁶ Dette utfordres ikke i denne oppgaven, men vil naturligvis belyses.

Voluspå inneholder trolig svært gamle elementer. Da Snorre Sturlason skrev *Den yngre Edda* rundt år 1220, siterte han 27 strofer fra *Voluspå*. En vet ikke nøyaktig når *Voluspå* ble diktet, men forskere mener visse elementer i det er eldgamle. Språklig er tidsrommet 800-1000 sannsynlig.⁷ Dermed ble det muligens til i brytningstiden mellom folkereligionen og kristen religion, og det er spennende å se om spor av denne overgangen finnes i verket.

1.2 Problemstilling og begrepsavklaring

Problemstillingen min er: Finnes det spor av kristen religion i eddadiktet *Voluspå*?

¹ Kurt & Barbara Aland, *The text of the New Testament : an introduction to the critical editions and to the theory and practice of modern textual criticism* (Grand Rapids: Eerdmans, 1987), 206.

For eksempel laget biskop Wulfila et alfabet for å kunne oversette Bibelen til vestgotisk på 300-tallet.

² Gro Steinsland, *Norrøn religion – Myter, riter og samfunn* (Oslo: Pax Forlag A/S, 2005), 43.

³ Reidar Astås, *Stjórn – Nytt lys over våre eldste Bibeloversettelser* (Oslo: Det Norske Bibelselskap, 1990), 7.

⁴ Steinsland, *Norrøn religion*, 12.

⁵ Marit Jerstad og Knut Harris, *Voluspå – Gudinnene og verdens fremtid* (Stavanger: Saga Bok AS, 2013), 11.

⁶ Nanna Løkka, «Steder og landskap i norrøn mytologi – en analyse av topografi og kosmologi i gudediktene av Den eldre Edda» (PhD-avhandling, Universitetet i Oslo, 2010), 52.

⁷ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 183.

Når formuleringen *spor av kristen religion* blir brukt, og ikke *påvirkning fra kristen religion*, er det for å presisere at jeg ikke prøver å bevise det kausale eller kristent forfatterskap, men heller er opptatt av at norrøn og kristen religion på et tidspunkt har sameksistert og formet hverandre. Dermed kartlegger denne oppgaven mulige spor av dette, med innfallsvinkelen ‘spor av kristen religion’ i et norrønt diktverk oversatt til norsk og ikke ‘spor av norrøn religion’ i det norrøne bibelverket *Stjórn* av den enkle grunn at jeg ikke kan lese dette uten norrønkunnskaper.

Forskere innen komparativ mytologi, for eksempel Joseph Campbell, vil vektlegge at mytene har en universell funksjon i menneskelig kultur og derfor ligner hverandre.⁸ Dette kan skyldes menneskers tilsynelatende tilbøyelighet til mytisk tenkning eller felles opplevelse av det å være menneske. Dette vil bli vurdert opp mot hva som kan regnes som spesifikt kristent innhold, med Bibelen og kristen tradisjon som grunnlag.

Eddadikt defineres i denne oppgaven som innholdet i *Den eldre Edda*, med anonym forfatter. De to eksemplarene vi har fra middelalderen er *Codex Regius* (ca. 1270) og *Hauksbók* (1300-tallet).⁹ Det finnes både gude- og heltedikt i *Den eldre Edda*. Heltediktene tar for seg sagnomsuste personer og deres dramatiske livsløp, mens gudedikt som *Voluspå* forteller om gudenes bedrifter, verdens ordning og skjebne.¹⁰

Edda betyr oldemor og kan sannsynligvis knyttes til at eldre kvinner gjerne var fortellerne. Edda er også etymologisk beslektet med det norrøne *óðr* som betyr «poesi», og det latinske *edo* som betyr «jeg komponerer».¹¹

1.3 Oppgavens struktur og fremgangsmåte

Neste kapittel er en kort innføring i norrøn mytologi (for å danne et bilde av ideverdenen rundt diktet), utgaver og innhold i diktet *Voluspå*, før tidligere forskning på feltet presenteres. Deretter beskrives de teoriene jeg forholder meg til og arbeidsmetoden. Funnene fra analysen presenteres og drøftes. Avslutningsvis vil jeg konkludere med å svare på om funnene mine gir belegg for å si at det finnes spor av kristen religion i dette diktet, eller ikke.

⁸ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 6.

⁹ *Ibid.*, 11.

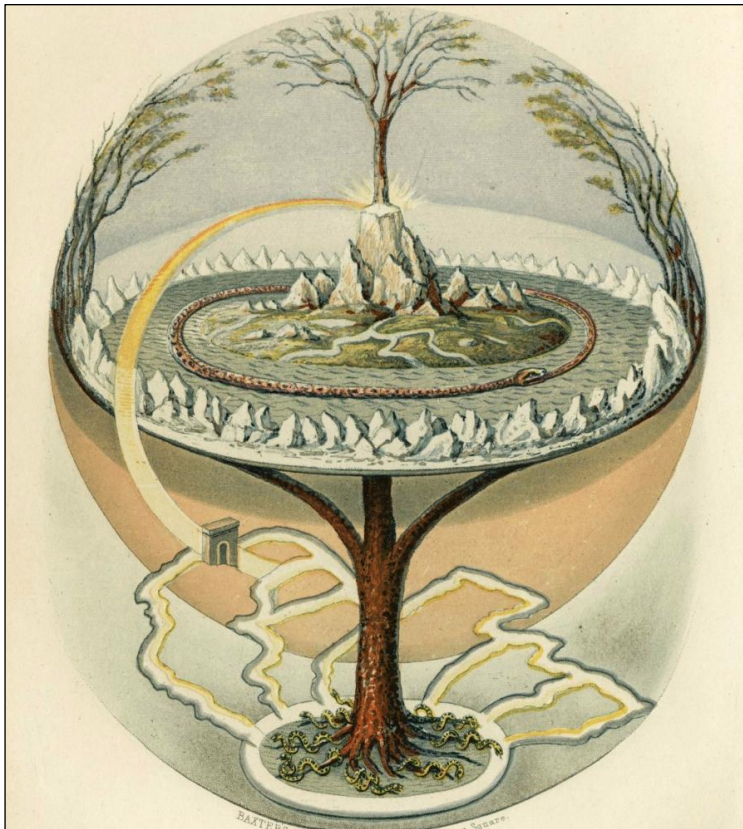
¹⁰ Steinsland, *Norrøn religion*, 44-47.

¹¹ *Ibid.*, 44.

2 Kontekst og materiale

2.1 Innføring i norrøn mytologi

Kildene til norrøn mytologi er *Den eldre Edda* og *Snorre-Edda*, samt arkeologiske funn fra offersteder, kultsentre og lignende. Å få oversikt over verdensbildet og skapningene som blir presentert er krevende, men noen sentrale holdepunkter foreslås:¹²

Figur 2.1. Oluf Bagge, *Yggdrasil – The Mundane Tree*, 1847. Offentlig eigendom. Hentet fra wikipedia.org. Viser verdenstreet Yggdrasil med Åsgård, Midgård og Utgård, slik kosmologien fremstår.

Det første er det tredelte sirkelformede verdensbildet, illustrert i figur 2.1. Åsgard ligger i midten, og her vokser verdenstreet Yggdrasil. Også gudene holder til her, og de består av to slekter: æser og vaner, som utgjør det norrøne panteon, altså gundefamilien.¹³ Unntaket er Loke, som er jotun av avstamning.¹⁴

Gudenes ordning er noe uklar, men i Snorres *Edda* presenteres Odin som den eldste og mektigste av æsene. Han er gift med Frigg.¹⁵ Han er sønn av Bor, som ble slikket frem av urkua Audhumbla, og Bestla, datter av urjotnen Yme. Dermed blandet to ætter seg og en

ny ætt oppstod: æsene. Odin og brødrene hans drepte urjotnen Yme og skapte jorden ut av liket. Altså var verden grunnlagt på drapet av en jotne og dette har de fra begynnelsen av å hevne.¹⁶ I Odins slekt er det et utall guder, og i tillegg kommer da Loke, og vanene Njord,

¹² Steinsland, *Norrøn religion*, 98-109.

¹³ *Ibid.*, 135.

¹⁴ Vera Henriksen, *Verdenstreet – Mennesker og makter i Odins tid* (Oslo: Aschehoug, 1993), 34-35.

¹⁵ *Ibid.*, 104.

¹⁶ Steinsland, *Norrøn religion*, 112.

Frøy og Frøya.¹⁷ Æsene har skapt verden, men de er verken allmektige eller allvitende. Deres rolle er å opprettholde orden, og å styre.¹⁸ Guder og jotner strider en kosmisk kamp, der lys og mørke, orden og kaos møtes, og den kulminerer i ragnarok, som blir de fleste gudenes undergang.¹⁹

I midten, i Midgård, bor menneskene og ytterst i Utgård bor jotnene, som gjerne også kalles rimtusser (det er kaldt i Utgård), troll eller riser. Jotnene er eldre enn både gudene og menneskene. De står for kaos og utemmet makt og er hissige, digre og svært farlige.²⁰ Jotunkvinnene kalles gygrer.²¹

Holdepunkt to og tre er Midgardsormen, som biter seg selv i halen og med det omringer verden og holder den samlet, og verdenstreet Yggdrasil som vokser i midten av verden. Treet suger vann fra nornebrønnen, og er opphav til regn og alle elver i hele verden. Men dyr gnager og tiden tærer på verdenstreet. Dette vitner om at verdensordenen ikke er en selvfølge.²²

Ved Yggdrasils røtter bor nornene. De er kvinneskikkelser, ofte avbildet med en vev eller rokk, og symboliserer skjebnen, en viktig forestilling i norrøn kultur.²³

2.2 Opprinnelse og utgaver av *Voluspå*

Voluspå er som sagt å finne i de to overleveringene *Hauksbok* og *Codex Regius*, som sannsynligvis hviler på tidligere manuskripter,²⁴ og muntlig tradisjon.²⁵ Språklig sett kan diktet ha funnet sin formulering mellom 800 og 1000.²⁶ Det inneholder 66 strofer og er skrevet på versemålet fornyrdislag.²⁷

¹⁷ Henriksen, *Verdenstreet*, 56.

¹⁸ Steinsland, *Norrøn religion*, 134.

¹⁹ Henriksen, *Verdenstreet*, 34-35.

²⁰ *Ibid.*, 34.

²¹ *Ibid.*, 158.

²² Steinsland, *Norrøn religion*, 102.

²³ *Ibid.*, 102.

²⁴ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 11.

²⁵ Steinsland, *Norrøn religion*, 47.

²⁶ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 183.

²⁷ Aase Wynn, «Gjennom symbolene – et jungiansk blikk på skapelse og det feminine i *Voluspå*»

(Hovedoppgave, Universitetet i Tromsø. 1999), 7.

Vanlig form her er åtte linjer, der hver linje har to trykksterke stavelser og et vekslende antall trykksvake. To og to linjer knyttes sammen ved stavrim, dvs. at lyden fremst i de trykksterke stavelsene i første linje, er lik lyden i en av eller begge de trykksterke stavelsene i den neste.

Den islandske biskopen Brynjólfur Sveinsson oppdaget i 1643 boken som etter en tid fikk navnet *Codex Regius*. Han mente at samleren måtte være den islandske historikeren Sæmund Frode,²⁸ og selv om verket nå regnes som anonymt, kalles *Den eldre Edda* noen ganger *Sæmunds Edda*.²⁹ *Hauksbok* er en samling tekster skrevet av islendingen Hauk Erlendsson som døde i 1333, og en tror *Voluspå* ble innført i samlingen forholdsvis kort tid etter Erlendssons død, altså i 1330-årene.³⁰ Diktet gjengis noe ulikt i de to samlingene.

Da filologen Sophus Bugge (1833-1907) gjorde en restaurering av *Voluspå* i 1860-årene, presenterte han dem i en vitenskapelig tekstutgave basert på disse to hovedmanuskriptene og la grunnlaget for tekstkritikken på området.³¹ De fleste oversettere etter han følger denne måten å rekonstruere tekstgrunnlaget på, og forsøk på å tilbakeføre *Voluspå* til en eldre, mer opprinnelig form er blitt oppgitt.³²

Det finnes flere versjoner av *Voluspå* på norsk. Steinsland og Sørensens versjon (1999) følger Jon Helgasons tekstutgave fra 1951. Den har *Codex Regius* som utgangspunkt med noen strofer fra *Hauksbok* inkorporert. Disse markeres i oversettelsen med kursiv. De har «prøvd å ta hensyn til hele nerven i det førkristne mytologiske universet» og ønsker å ivareta reglene for rim og rytme.³³ Det er denne teksten jeg legger til grunn for min analyse, supplert av Jerstad og Harris' versjon. Sistnevnte er fra 2013 og følger Bugges restaurasjon, som også legger *Codex Regius* til grunn, med innskudd fra *Hauksbok*.³⁴ De presiserer at de har bestrebet seg på å holde samme stavelsestall som originalen.³⁵ De to versjonene har utfyllende kommentarer og noe forskjellig perspektiv. For eksempel skiller de lag når det handler om tidslinjen i diktet.³⁶ For å oppdage forskjellige tolkninger, vil jeg derfor lese dem parallelt. Fargekodingen (se 3.4) vil gjøres på Steinsland og Sørensens versjon.

2.3 Innhold i diktet

²⁸ Wynn, «Gjennom symbolene», 184.

²⁹ Steinsland, *Norrøn religion*, 44.

³⁰ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 183.

³¹ Jørgen Haavardsholm, red. *Norrøne gude- og heltesagn av P.A. Munch* (Oslo: Universitetsforlaget, 1996), 38.

³² Gro Steinsland og Preben Meulengracht Sørensen, *Voluspå*, (Oslo: Pax Forlag, 1999), 85.

³³ *Ibid.*, 8.

³⁴ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 11.

³⁵ *Ibid.*, 15.

³⁶ *Ibid.*, 14.

Voluspá regnes for å være det mest storslåtte av eddadiktene.³⁷ Tittelen er satt sammen av norrønt *Völva* (volve/spåkvinne) og *spá* (spådom), og betyr volvens smådom.³⁸ Diktet er en kosmisk visjon, en *apokalypse* (se 3.2), der volven forteller verdens historie helt fra skapelsen til undergangen – *ragnarok* – og ser syner helt inn i det nye livet etter dommedag.³⁹ Hun spør på oppfordring fra Odin. Da hun er eldre enn dem sitter hun inne med kunnskaper selv ikke gudene har.⁴⁰

Diktet deles vanligvis i tre deler, der strofe 1-29 beskriver skapelsen, strofe 30-44 forfallet og 45-59 undergangen.⁴¹ I tillegg kommer strofe 60-66 som skildrer den gjenskapte jorden i lyse, rolige bilder.⁴² Et viktig kriterium for denne inndelingen, i tillegg til tidsperspektivet fortid/nåtid/fremtid, er ifølge den islandske språk- og litteraturforskeren Sigurður Nordal, stevene.⁴³ Et stev er en type refreng som blir gjentatt i teksten og disse finnes det tre av i *Voluspá*.

Visjonene rammes inn av noen strofer i nåtid, men det er uenighet om hvor mange. Noen argumenterer for at strofe 1, 2, 28, 29 og deler av 66 former en ytre rammefortelling, mens andre mener at diktet kun har en eller to strofer i nåtid.⁴⁴

2.4 Tidligere forskning

Snorre Sturlason ville bevare skalde-diktningen og den førkristne mytologien.⁴⁵ De fleste forskere er enig om at han var en kristen mann, opplært i tidens skolastikk, dvs. middelalderens teologiske og filosofiske lærdom.⁴⁶ Hans *ynge Edda* inneholder og fremhever kristne elementer.⁴⁷ Om *Den eldre Edda* skriver den norske professoren i norrøn filologi, Anne Holtsmark, at man i *Codex Regius* «finn mytiske forteljande dikt som i hovudsaka må innehalde det same som dei gjorde i vikingetida.»⁴⁸ Men om *Voluspá* spesifikt sier hun at den kristne troa på verdensundergangen må sees i samspill med norrøne myter i denne

³⁷ Steinsland, *Norrøn religion*, 48.

³⁸ Steinsland og Sørensen, *Voluspá*, 31.

³⁹ Steinsland, *Norrøn religion*, 48.

⁴⁰ Jerstad og Harris, *Voluspá*, 54.

⁴¹ Wynn, «Gjennom symbolene», 8.

⁴² Steinsland og Sørensen, *Voluspá*, 95.

⁴³ Sigurður Nordal, *Völuspá: Vølvens smådom*, (København: Aschehoug, 1927), 19.

⁴⁴ Wynn, «Gjennom symbolene», 7.

⁴⁵ Steinsland, *Norrøn religion*, 52.

⁴⁶ Reidar Astås, *Kirke i vekst og virke – Allmenn og norsk kirkehistorie*, (Oslo: Gyldendal, 2000), 113.

⁴⁷ Anne Holtsmark, *Studier i Snorres mytologi* (Oslo: Universitetsforlaget, 1964), 5.

⁴⁸ Anne Holtsmark, *Norrøn mytologi: Tru og mytar i vikingetida* (Oslo: Samlaget, 1989), 61.

komposisjonen.⁴⁹ Her kan ingen være skråsikker. Religionshistorikere vil være positive til at tankeverdenen bak de skriftlige kildene kan være mye eldre enn materialet de er skrevet på. Dette skulle i så fall indikere få spor av kristen religion i denne teksten. Men for *Voluspå*, så vel som for resten av eddadiktene, er situasjonen den at forskere skiller lag i synet på kildene.⁵⁰ De strengeste kildekritikerne vil si at tekstmaterialet kun kan brukes som kilde til den perioden det er skrevet i.⁵¹ I så fall vil *Voluspå* bære preg av at det ble forfattet i et samfunn der troen var i forandring og såkalte hedenske skikker levde i skjul.⁵²

Bugge og forfatteren og kirkehistorikeren Anton Christian Bang (1840-1913) jobbet på slutten av 1800-tallet nitid med kildene til diktet. De mente at diktet hentet mye inspirasjon fra kristen religion, som kom via det kontinentale Europa og de britiske øyer spesielt. De dro paralleller med henblikk på sjangeren apokalypse og kristen spådomslitteratur. *Voluspå* er ifølge Bugge og Bang en etterligning av lignende tendenser med røtter i kristendommen, for å nå det hedenske nord.⁵³

En annen vei gikk Axel Olrik (1864-1917) og en lang rekke forskere etter han. Han siterte arkeologen Jens Jacob Worsaae (1821-1885), som mente den norrøne litteraturen var skapt i Norden.⁵⁴ Andre vil spesifikt argumentere for at *Voluspå* er forfattet i Norge.⁵⁵

På norsk jord har historikeren Peter Andreas Munch (1810-1853), filolog Magnus Olsen (1878-1963) og filolog Anne Holtsmark (1896-1974) vært autoriteter innen fagfeltet. I nyere tid er norrønfilolog og myteforsker Else Mundal, religionshistoriker Gro Steinsland og norrønfilolog og sagaforsker Preben Meulengracht Sørensen, markante skikkelser.⁵⁶ Steinsland og Sørensen fremmer, med egne ord og i tradisjonen etter Holtsmark, ideen om at *Voluspå* er:

«[...] den norrøne kulturens kosmiske profeti. Den står på egne ben, og er verken en avlegger av antikke eller kristne forbilder. Det er det norrøne, førkristne verdensbildet

⁴⁹ Holtsmark, *Norrøn mytologi*, 171.

⁵⁰ *Ibid.*, 37.

⁵¹ *Ibid.*, 36.

⁵² Se Steinsland, *Norrøn religion*, 52. I samtiden hadde folketroen blitt forbudt ved lov for vel 200 år siden.

⁵³ Wynn, «Gjennom symbolene», 12.

⁵⁴ Haavardsholm, red. *Norrøne gude- og heltesagn av P.A. Munch*, 43.

⁵⁵ Wynn, «Gjennom symbolene», 12.

⁵⁶ Haavardsholm, red. *Norrøne gude- og heltesagn av P.A. Munch*, 42-48.

som presenteres. [...] Vi kan derfor ta Voluspå til inntekt for det verdensbildet som var rådende i Norden i sen vikingtid, før kristendommens kosmologi hadde seiret.»⁵⁷

Tendensen i de siste tiårenes kildekritiske debatt har altså vært mer tillit til de litterære verkene som autentiske kilder til førkristen religion.⁵⁸ Men dette modereres med henblikk på den komparative myteforskningen, som hevder at norrøn mytologi er en utløper av en stor indoeuropeisk kulturtradisjon.⁵⁹ Mundal har jobbet mye med en annen sammenheng som utfordrer den indoeuropeiske sammenlignende modellen, nemlig forholdet mellom norrøn og samisk religion.⁶⁰ Hun mener innholdet i de mytologiske eddadiktene ikke finner paralleller i samtidig litteratur fra det kontinentale Europa, men at helte-diktene godt kan ligne på historier fra England og Tyskland.⁶¹ Fagfeltet er tverrfaglig og er ikke lenger dominert av kun forskere opptatt av mytologi og litterære kilder, men også sosialantropologer, etnologer og religionshistorikere.⁶²

⁵⁷ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 34-35.

⁵⁸ Steinsland, *Norrøn religion*, 38.

⁵⁹ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 35.

⁶⁰ Steinsland, *Norrøn religion*, 24-25.

⁶¹ Else Mundal, *Medieval Nordic literature in its European context* (Oslo: Dreyers Forlag, 2015), 14.

⁶² Steinsland, *Norrøn religion*, 81.

3 Teori og metode

3.1 Komparativ religionsvitenskapelig teori

I nasjonalromantikkens tid jobbet en flittig med å rekonstruere og bevare særpreget til hver enkelt nasjon. Etnisk og geografisk begrenset religion ble gjenstand for stor oppmerksomhet, og i Norge ble den nordiske mytologien løftet frem som likeverdig, målt mot den klassiske greske eller romerske.⁶³ Nikolai Severin Grundtvig og P. A. Munch var sentrale stemmer inn mot kartleggingen av troen. Disse nasjonalromantiske strømningene ledet til en sterk fellesnordisk, religiøs identitet.⁶⁴

Tendensen forandret seg kraftig med den tyske språkforskeren Max Müller (1823-1900), som jobbet med sammenhengene mellom språk, religion og mytologi. Han fant en rekke likhetstrekk i mytologiene til de såkalte «indoeuropeiske» språkene, og argumenterte for at felles språkutvikling gav like poetiske uttrykk for det som ble observert i naturen.⁶⁵ Ifølge hans teorier vil likheter i mytene altså handle om forsøk på å forklare naturlovene, der gudene representerer ulike fenomener.

Denne naturmytologien ble kraftig kritisert av Bugge. For han var mytene et produkt av Nordens møte med den nye religionen. Det vil si at keltiske og angelsaksiske tradisjoner hadde vært inspirasjonskilder til mytene, og at det ikke var noe fellesgermansk arv å snakke om.⁶⁶ Bugges teori står ikke så sterkt i dag, i tråd med tendensen til å stole mer på verkene som autentiske kilder til før-kristen kultur. Likevel fikk den komparative tolkningsmodellen nytt gjennomslag med franske filologen George Dumezils (1898-1986) indoeuropeiske strukturalisme. Han fremhever sammenhengen mellom mytologi og samfunnets inndeling.⁶⁷ Ifølge hans teorier er det samfunnsmodellen som de indoeuropeiske kulturene har felles gudene gjenspeiler, ikke naturen og dens ordning.⁶⁸

Sammenfattende kan en si at det finnes mange teorier å belyse innholdet i *Voluspå* med. Noen vektlegger en fellesgermansk arv, andre felles språk, kulturell struktur eller samspill med andre religioner. I denne oppgaven vil jeg hovedsakelig lete etter elementer som kan sies å

⁶³ Steinsland, *Norrøn religion*, 71.

⁶⁴ *Ibid.*, 70-71.

⁶⁵ *Ibid.*, 74.

⁶⁶ *Ibid.*, 75.

⁶⁷ Haavardsholm, red. *Norrøne gude- og heltesagn av P.A. Munch*, 45.

⁶⁸ Steinsland, *Norrøn religion*, 79.

være spor av kristen religion, men der andre teorier har mer plausibel forklaring vurderes selvsagt disse.

3.2 Et bredt tidsspenn – apokalypse som sjanger

Tidsspennet i *Voluspå* gjør at diktet kan karakteriseres som en *apokalypse*, et begrep som kommer fra gresk og betyr «å avdekke». ⁶⁹ Bugge mente denne religiøse sjangeren kom som lån fra keltiske og angelsaksiske kulturområder. ⁷⁰ Typisk for en apokalypse er at den berører verdenshistorien fra begynnelsen til enden, gir åpenbaringer om fremtiden og svarer på kosmiske spørsmål om tid og rom. ⁷¹ Sjangeren har røtter i den jødiske profetiske litteraturen, ⁷² der man brukte denne måten å skrive historier på flittig i tidsrommet 200 f. Kr. til 100 e. Kr. ⁷³ Den mest nærliggende bibelske parallellen til *Voluspå* som helhet er Johannes Åpenbaring. Dette er det eldste verket vi kjenner som ble introdusert av forfatteren selv om en apokalypse, og slik ble faktisk sjangerbegrepet til. En apokalypse er i bunn og grunn et litterært verk som ligner på Johannes Åpenbaring, heretter referert til som Åpenbaringen, i form og innhold. ⁷⁴

Apokalyptiske tekster gjør mye bruk av symbolikk, og det betyr at historiene ikke nødvendigvis tar sikte på å gi en bokstavelig og detaljert beskrivelse av faktiske hendelser, men ønsker å fremkalle en respons i leseren. ⁷⁵ Leseren må da forstå hva som ligger i symbolet for å skjelne det som blir sagt. Betydningen var åpenbar for den første lezerskaren, fordi symbolet hadde betydning innenfor deres referanseramme. Når vi studerer tekster som ligger fjernt fra vår egen tid og referanseramme, må de tolkes. Derfor trenger vi tolkningsteori.

3.3 Tolkningsteori – hermeneutikk

Betegnelsen hermeneutikk kommer fra det greske ordet *hermeneuein*, som betyr å fortolke, oversette og uttrykke. Siden 1500-tallet har ordet blitt brukt om fortolkningslære, altså om hva som må til for å tolke en tekst riktig. Den teologiske hermeneutikken utviklet seg i takt med

⁶⁹ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 33.

⁷⁰ Haavardsholm, red. *Norrøne gude- og heltesagn av P.A. Munch*, 38.

⁷¹ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 34.

⁷² Craig S. Keener, *The IVP Bible background commentary: New Testament – Second Edition*, (Downers Grove: InterVarsity Press, 2014), 724.

⁷³ *Ibid.*, lxxvii.

⁷⁴ David E. Aune, *Word Biblical Commentary Volume 52: Revelation*, (Dallas, Texas: Word Books, 1997), lxxvii.

⁷⁵ *Ibid.*, 726.

reformasjonen og Luthers lære om at Bibelen alene er grunnlaget for riktig teologi. Da ble det svært viktig at en tolket tekstene riktig.⁷⁶

Tekst og virkelighet utdyper hverandre for leseren. Når en leser for å forstå tekstens sak og plasserer tekstens mening i sammenheng med virkeligheten i og utenfor den, vil forståelsen av begge deler øke gradvis. Dermed har det blitt vanlig å snakke om «en hermeneutisk sirkel» eller «spiral», der en forsøker å forklare at både tekst, leser og virkelighet kan stå i et mangetydig forhold til hverandre.⁷⁷

Hermeneutikken i nyere tid ble utviklet i henhold til renessansens interesse for å forstå mennesker og de spor de har satt i form av litteratur fra forskjellige tidsperioder.⁷⁸ Tekster blir til i en historisk betinget kontekst og en kan umulig forstå teksten uten å forstå menneskene og samfunnet. Ved å rekonstruere samtiden kan en komme nærmere tekstens egentlige mening. Den tyske filosofen Hans-Georg Gadamer (1900-2002), satte spørsmålsteget ved tanken om å komme frem til sikker kunnskap gjennom å rekonstruere tendensene i samtiden, da forskere og lesere bringer inn sin egen kontekst og bakgrunn.⁷⁹ Dette betyr at en som leser må være klar over sin egen forståelse og fordommer inn mot en tekst, og dette omtales gjerne som forståelseshermeneutikk.⁸⁰ Metodehermeneutikken, altså hvilke konkrete regler en velger å følge for tolkningen av en tekst, bestemmes i stor grad av denne forståelsen. Altså handler forståelseshermeneutikk om menneskers forståelse, mens de reglene som følges for fortolkning, omtales som hermeneutisk metode. Hermeneutikken er det overordnede teoretiske perspektivet i denne oppgaven, som ligger under metodikken for analysen og drøftingen.

3.4 Metode – analyse med hermeneutisk perspektiv

Hva er så mine forutsetninger? Min forståelseshorisont er styrt av at jeg er i ferd med å fullføre en teologisk bachelorgrad. Å få kunnskap om Bibelens troverdighet, komposisjon, utbredelse og resepsjonshistorie har vært vesentlige deler av mitt studium. Det var min interesse for det som kan kalles Bibelens påvirkningskraft på kultur og språk generelt som først vakte interessen for å undersøke et eventuelt samspill med norrøn tradisjon. Min

⁷⁶ Lars Steinar Hauge og Bjørn Holgernes, *Vitenskap og Språk – en innføring i vitenskapsfilosofi og logikk* (Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2005), 71.

⁷⁷ Jan-Olav Henriksen, *Tegn, tekst og tolk: teologisk hermeneutikk i fortid og nåtid*, (Oslo: Universitetsforlaget, 1994), 14.

⁷⁸ Hauge og Holgernes, *Vitenskap og Språk*, 71.

⁷⁹ *Ibid.*, 89.

⁸⁰ Henriksen, *Tegn, tekst og tolk*, 16.

forforståelse er dermed positiv til at det finnes spor av kristen religion i diktet og denne forventningen må tas hensyn til i min fortolkning. Ved å la teksten snakke for deg selv, uten å anta spor av kristen religion uten gode argumenter, vil jeg undersøke om det finnes slike elementer. Å rekonstruere verdensbildet i det førkristne Norden har vist seg vanskelig, og dermed må jeg arbeide systematisk med å finne kilder som påviser at elementer er del av en særegen kristen tradisjon og ikke argumentere fra stillhet der det mangler kilder til den norrøne tradisjonen. Analysen og drøftingen må ta hensyn til de virkemidlene sjangeren apokalypse gjør bruk av, og søke innspill fra den komparative forskningen.

I analysen av diktet vil jeg bruke fargekoding for å dokumentere elementer jeg tenker kan minne om noe som også finnes i det bibelske univers. Fargene vil ikke bli brukt i den endelige presentasjonen av funnene, men være en del av min prosess med diktet og hjelpe meg å kategorisere. På denne måten kan lignende funn presenteres og behandles sammen.

Grønn	Hendelser som minner om den bibelske fortelling
Brun	Symbolikk som også er brukt i Bibelen
Gul	Navn på personer, steder eller skikkelser
Blå	Sjanger: apokalyptiske trekk som er kjent fra kristen tradisjon
Rød	Annet – for eksempel kosmologiske bemerkninger, karaktertrekk tilegnet guder, menneskesyn etc.

Funnene presenteres i fire kategorier og hver observasjon har fått et nummer for senere referanse. Observasjoner i «annet»-kategorien ble stort sett slått sammen med andre observasjoner og er derfor ikke en egen kategori i oversikten. Alle observasjonene vil ikke bli drøftet, da dette er for omfattende. De funnene som ikke fikk plass i drøftingen er heller ikke tatt med i oversikten. Hver observasjon vil bli merket med hvilken strofe den er hentet fra. Fullteksten av diktet vil ligge som vedlegg til denne oppgaven.

Drøfting av funnene innebærer å belyse disse med:

- Kommentarer av fagpersoner med norrøn-kunnskaper. Her har jeg to utgaver av *Voluspå* med kommentarer av Steinsland og Sørensen, og Jerstad og Harris.
- Religionshistorisk teori med vekt på forskjellige komparative retninger.

- Litteratur om det norrøne verdensbildet, for eksempel Munchs *Norrøne Gud- og heltesagn*, Steinslands *Norrøn Religion* og Holtsmarks *Norrøn Mytologi: tru og mytar i vikingetida*.
- Bibelkommentarer som kommenterer relevante deler av Bibelen. Her har jeg blant annet *Word Biblical commentary*, *The IVP Bible Background Commentary*, *The expositor's Bible commentary* og Den norske Bibelselskaps *Studiebibelen*.⁸¹
- Tekstkritikk i form av sammenligning mellom *Codex Regius* og *Hauksbok*, hentet fra Steinsland og Sørensens oversettelse.

⁸¹ Alle referanser til bibelvers i oppgaven kommer fra denne utgaven.

4 Funn

4.1 Hendelser

Observasjon nr.	Strofe	Hva som er markert	Lignende elementer i kristen religion
10	8	Tussemøyer kommer fra Jotunheim.	Slangen kommer til hagen, Genesis 3,1-24.
17	18	Guder gir liv til Ask og Embla.	Gud gir ånde til menneskene, Genesis 2,7.
21	17	Tre æser nevnes som «kjærlige» da de finner Ask og Embla.	Menneskesyn i Bibelen, mennesket er objektet for Guds kjærlighet. Efeserbrevet 2,4-5 eller Johannes 3,16 for eksempel.
31	31	Frampek til Balders død.	Frampek til Jesus død, for eksempel Jesaja 53 eller Salmene 22.
34	33	Frigg gråter over Balder.	Kvinnene gråter over Jesus, Lukas 23,27.
35	33	Valhall sørger over Balder.	Jesus død får implikasjoner for hele menneskeheten.
49	44	Garm sliter seg løs.	Åpenbaringen 9,1-2: avgrunnsbrønnen skal åpnes i endetiden.
50	45	Familiemedlemmer vender seg mot hverandre.	Familiemedlemmer vender seg mot hverandre som tegn på endetiden, Matteus 10,21 og Markus 13,12.
53	46	Jotnene leker fritt.	Åpenbaringen 20,7: den onde slippes løs.

63	56	Ormen drepes.	Slangen blir straffet og kastet i ildsjøen i Åpenbaringen 20,10.
64	53, 56	Udyrene drepes, Odin og Tor dør i angrep.	Gud dør for å beseire satan – Jesus på korset.
65	59	Jorden skapes på nytt.	Åpenbaringen 21: ny himmel og ny jord.
66	60	Sakker om det som var før ragnarok.	I Åpenbaringen 21,3-4 er tiden før undergangen også det første som snakkes om i den nye skapelsen.
68	62	Åkrer som vokser, det onde bøtes.	Gjenopprettelsen omtales blant mange profeter i agronomiske termer. Se Hosea 14,8; Joel 3,23 og Amos 9,13-15.
72	65	«Han som allting rår» kommer ovenfra.	Jesu gjenkomst i Åpenbaringen 22.

4.2 Symbolikk

Observasjon nr.	Strofe	Hva som er markert	Lignende elementer i kristen religion
4	2, 19, 20, 27, 63	Skjebnetre, Yggdrasil, det høyvokste, hellige treet, opphav til vann og dugg.	Tre-bilder brukes i Bibelen.
12	10	Dverger skapt av jord.	Genesis 2,7 beskriver mennesket som laget av jord.
18	9, 18	Blod blir brukt som symbol på livskraft.	Leviticus 17,14 viser lik symbolikk.

19	18	Likhet med Guder.	Mennesker skapt i Guds bilde, Genesis 1,26.
24	20	Møyer med stor kunnskap bor ved kilden under treet og de måler menneskers skjebne.	Kunnskap om godt og ondt ble en essensiell del av menneskets skjebne, i Genesis 2-3.
26	27, 46	Heimdals horn blåser høyt før ragnarok, og varsler om krig.	Basuner/trompeter skal gjalle ved endetiden i Åpenbaringen 9.
41	38	Slangerygger.	Slange bærer symbolsk betydning som bilde på satan, død, listighet.
46	41	Blod gulpet over guders hjem.	I Åpenbaringen 8,7 kastes blod over jorden.
47	42-44, 50	En hane galer i alle leirer og en ørn skriker.	I Åpenbaringen 8,13 er det en ørn som skriker ve-rop over jorden.
54	47, 50	Yggdrasil skjelver og Jormundgard vrir seg.	Store kosmologiske bevegelser, for eksempel i Åpenbaringen 8,12 og 16,18.
55	47, 51	Jotnen (Loke) løsnes.	Ondskapen slippes løs rett før enden, Åpenbaringen 20,7.
70	63	Skjebnetreet vender tilbake.	Livets tre vender tilbake i Åpenbaringen 22,2.
71	64	Utopisk tilstand i den nye verden.	Tilstanden i Åpenbaringen 21 og 22.

4.3 Navn på personer, skikkelser og steder

Observasjon nr.	Strofe	Hva er markert	Lignende elementer i kristen religion
1	2	Hellige slekter.	Israel, et hellig folk for Gud. For eksempel Leviticus 11,44-45.
15	17	Tre kom.	Treenighetslæren. ⁸²
16	17	Ask og Embla.	Adam og Eva.
30	30	Valkyrjer rir.	Engler som sendebud og hjelpere, Hebreerne 1,14; Lukas 1,11.26-27.
36	33	Balders fiende på bål.	Judas henger seg selv, Matteus 27,5.
42	39	Et sted der de skyldige straffes og Nidhogg lepjer lik.	Skjærsild? Lenge en sterk tradisjon i den katolske kirke.
48	43	Hel.	Helvete eller Gehenna, for eksempel Matteus 23,33.
51	46	Mims sønner leker.	Ondskapen slippes fri, Åpenbaringen 20,7.
55	47, 51	Jotnen løsnes, Loke står ved roret.	Ondskapen slippes fri, Åpenbaringen 20,7.
69	62	Balder og Hod.	Forsoning og gjenoppretting.
71	63	Sønner av begge brødrene.	Esau og Jakob.
74	39, 66	Drage.	Personifisert ondskap, djevelen.

⁸² Basert på en rekke bibelvers, for eksempel misjonsbefalingen i Matteus 28,16-20, Johannes 1,1-3 og dåpsordene i Matteus 3,16-17, har dogmet om den treenige Gud blitt utarbeidet som en sentral del av den kristne tro.

4.4 Sjanger/form

Observasjon nr.	Strofe	Hva er markert	Lignende elementer i kristen religion
79	5	Besjeling av sol, måne og stjerner.	Besjeling av sol, måne og stjerner, Genesis 1,16-18.
78	Fra 8	Idyll brutt. Kamp mellom gode og onde krefter eskalerer gradvis mot ragnarok.	Kamp mellom godt og ondt eskalerer gradvis, og ender i kamp, for eksempel i Åpenbaringen 20.
43	39, 66	Nidgogg, drageskikkelsen.	Drager er typisk for apokalypser, finnes i Åpenbaringen 12.
44	40	Soltyggeren.	Solen skal bli borte, Jesaja 60,19; Matteus 24,29.
45	41	Svart blir solskinnnet, somrene etter, alt vær til skade.	Store værforandringer, Åpenbaringen 8,12; 16,18.
59	52	Steinklipper skurer, himlen klovner (revner).	Jordskjelv, lyn, drønn og torden, Åpenbaringen 16,18-19.
84	53	Beles lyse bane kjemper mot Surt (ild- og sot vesen).	Mørket mot lyset er et gjennomgående tema.
64	57	Total ødeleggelse, verden brenner.	Åpenbaringen 19,3: Babylon brenner. 19,9: Ild fra himmelen. 19,20; 20,10.14-15: Ildsjøen.
75	66	Strofe i nåtid. Volven taler og formidler uavbrutt, som medium.	Åpenbaringen formidles gjennom Johannes som også får instruksjoner i nåtid (22,6-21). Stort sett uavbrutt formidling gjennom Johannes.

5 Drøfting av funn

5.1 Hendelser

5.1.1 Kronologi

Denne delen er best sammenfattet i underkategorier definert av kronologien: skapelse/urtid, Balders død, endetid/ragnarok og ny skapelse. Det er debatt på fagfeltet om kronologien som blir presentert i *Voluspå* er syklisk eller lineær. Det kommer i stor grad an på hvordan den siste strofen tolkes. Dersom den dystre dragen som kommer flygende er nåtid, betyr det at den nye verden etter ragnarok skildres som perfekt og harmonisk. Om dragen er til stede i den nye skapelsen er det derimot et element av kaos som introduseres på nytt og peker frem mot en ny ragnarok. Da er tidsperspektivet syklisk. Jerstad og Harris tolker strofe 66 som fortalt i nåtid, men mener likevel å finne elementer i andre strofer, som klart peker på en syklisk forståelse.⁸³ Her er Steinsland og Sørensen uenig. De skriver i sin kommentar at det er en grunnleggende forskjell på den gamle og nye verden. Konfliktene som sprengete den første verden, jotnene, svik og redsel vender ikke tilbake, men ble rensket bort i ragnarok. Dermed forfecker de et lineært tidsperspektiv.⁸⁴ Jeg er her enig med Steinsland og Sørensen, da de eneste tilbakevendende elementene er gudene Balder, Hod og Høne og det gylne brettspillet.⁸⁵ Gudene som induserte kaos er alle borte.⁸⁶ Balder og Hod som møtes igjen og lever sammen kan tolkes som forsoning (se 6.3.4). Høne var den guden som gav mennesket forstand⁸⁷ og nektet å bruke makt.⁸⁸ I krigen mellom æser og vaner blir denne vakre guden sendt til vanene i en gisselutveksling for å slutte fred.⁸⁹ Dermed passer han godt inn i en ny skapelse, der freden skal råde og makt ser annerledes ut enn før. Ingen av disse gudene kan derfor sies å være kaos-elementer som tilsier en syklisk tidsforståelse. Brettspillet nevnes i strofe 8, da gudene var bekymringsløse. At det returnerer kan tolkes som at tilstanden lignet den nye skapelsen.

⁸³ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 140.

⁸⁴ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 72.

⁸⁵ Strofe 61.

⁸⁶ For eksempel Tor, Odin og Loke.

⁸⁷ Johan Fritzner, *Ordbog over Det gamle norske Sprog*, s. v. óðr. Her har Jerstad og Harris valgt oversettelsen åndskraft, og Steinsland og Sørensen sinn, om det som skjenkes mennesket av guden Høne.

⁸⁸ Steinsland, *Norrøn religion*, 128.

⁸⁹ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 166.

I det bibelske lineære tidsperspektiv ligger det en forventning om at noe bedre skal komme, og at det nye Jerusalem skal være et sorgløst sted helt ulikt den verden leseren lever i. Dersom forskere som Jerstad og Harris mener at det mer autentiske norrøne verdensbildet er syklisk, peker elementer i dette diktet på fellestrekk med et kristent tidsperspektiv.

5.1.2 Skapelse/urtid⁹⁰

Frem til den første krigen handler diktet om skapelse av forskjellige elementer og arter, og om hvordan idyllen blir brutt og kaoset begynner.⁹¹ Mest spennende er observasjon nummer 10 og 17, om tussemøyenes ankomst og gudene som gir liv til Ask og Embla.

En bibelsk motsvarighet til tussemøyene er slangen i Genesis, som lokker menneskene til å bryte Guds lover. I begge fortellingene blir en ideell tilstand beskrevet før disse introduseres.⁹² Steinsland kaller dette for en gullalder og hevder denne ideen er kjent fra mange kulturer.⁹³ Spørsmålet blir da hva slangen og tussemøyene representerer? Enkelte forfekter at slangen hverken representerer kaos eller satan, men kun listighet og kunnskap. Dette fordi det stemmer med datidens verdensbilde.⁹⁴ Andre hevder slangen kan være et symbol på Israels politiske naboer/fiender.⁹⁵ Det hebraiske ordet brukt for å beskrive slangen er ikke andre steder i Bibelen et negativt begrep, men setter menneskets søken etter visdom for å bli lik Gud i sammenheng med syndefallet. Slangen og hans visdom leder på et eller annet vis til forbannelse.⁹⁶

Hva jotunkvinnene symboliserer er mer utydelig. Steinsland og Sørensen foreslår at møtet mellom kjønnene eller oppdagelsen av en annen makt enn deres egen kan være grunnen til at idyllen ødelegges.⁹⁷ Er det kunnskap om begjæret mellom mann og kvinne som kommer inn i verden?⁹⁸ Jotunkvinnene omtales som en ond kaosmakt som både til tider forenes med og

⁹⁰ Observasjon 9,10,11,17 og 80

⁹¹ Det første stevet gjentas i strofe 6, 9, 23 og for siste gang i strofe 25. Strofe 24 er den første krigen. Dermed innledes naturlig en ny del.

⁹² Vi leser i første halvdel av strofe 8 at gudene var sorgløse og hadde alt de trengte. Tilstanden i Bibelen er beskrevet av den repeterte setningen «og Gud så at det var godt» i Genesis 1,4.10.12.18.21.25.31.

⁹³ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 44.

⁹⁴ Magnar Kartveit, *Det gamle testamentet – Analyse av tekstar i utval*, (Oslo: Det norske Samlaget, 2003), 54.

⁹⁵ Knut Holter, «The Serpent in Eden as a Symbol of Israel's Political Enemies: A Yahwistic Criticism of the Solomonic Foreign Policy?», *Scandinavian Journal of the Old Testament*, nr. 4 (1990), 106.

⁹⁶ Tremper Longman III og David E. Garland, red. *The expositor's Bible commentary: Genesis-Leviticus*, (Grand Rapids: Zondervan, 2008), 84.

⁹⁷ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 45.

⁹⁸ Det nevnes ingen kvinnelige guder før dette, kun hankjønn.

motsetter seg gudene.⁹⁹ Dermed er det altså kjønnsperspektivet og kampen om makt jotunkvinnene synes å symbolisere.¹⁰⁰ Det er vanlig å anta at de tre tussemøyene er skjebnenornene Urd, Verdande og Skuld.¹⁰¹ I så fall representerer de høysetet av feminin makt, nemlig de vise skjebnegudinnene som sitter ved rokken og arbeider med menneskenes livstråder. Skjebnen er en makt sterkere enn gudenes.¹⁰²

Genesis og *Voluspå* gir begge en forklaring på hva som er grunnen til den ubalansen mennesker opplever i verden. Ved første øyekast ser det ut som at de velger forskjellig forklaring: Bibelen løfter frem menneskets begjær etter kunnskap og *Voluspå* peker på den feminine makten og kampen mellom guder og jotner. Finnes det likevel en parallell i symbolikk? Dersom tussemøyene kan karakteriseres som kilde til visdom, er det i begge fortellingene kunnskap, og anvendelsen av denne, som er grunnen til en uperfekt verden. En vesentlig forskjell er at det i *Voluspå* er denne kunnskapens makt som styrer historiens utfoldelse til siste slutt,¹⁰³ kontra at den i den bibelske fortelling ikke i realiteten utfordrer Guds makt. Her tenker jeg det komparative utsagnet fra Steinsland best beskriver hvorfor det er likheter. Altså at ideen om en gullalder, som av en eller annen grunn ikke varte, er å finne i mange kulturer, fordi mennesker forsøker å forklare meningen med det de opplever.

Strofe 18 forteller: « [...] ånde ga Odin, sinn ga Høne, blod ga Lodur». I den bibelske fortellingen er mennesket både skapt av og gitt liv av Gud.¹⁰⁴ Ask og Embla blir funnet av Odin, Høne og Lodur, og de gjør dem til fullverdige skapninger.¹⁰⁵ Odin står sentralt i den norrøne skapelsen, som den mektigste av æsene. De to andre er lite kjent ellers. I Bibelen bruker Gud ordene la 'oss' lage, noe som senere i kristen tradisjon er blitt tolket som et majestetisk flertall eller treenigheten. Kan Odin, Høne og Lodur være en etterligning av denne treenigheten? I strofe 17 har både *Codex Regius* og *Hauksbok* den feminine formen *priár*, for tallordet tre, brukt om gudene. Dette er ikke grammatisk korrekt om gudene, som er hankjønn, og har derfor blir rettet i tekstutgavene.¹⁰⁶ Mundal skriver at dette tyder på at jotunkvinnene

⁹⁹ Haavardsholm, red. *Norrøne gude- og heltesagn av P.A. Munch*, 59.

¹⁰⁰ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 94.

¹⁰¹ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 66.

¹⁰² Steinsland, *Norrøn religion*, 102.

¹⁰³ Gudene lider tap for å oppnå kunnskap. Odin søker kontroll over den og mister for eksempel et øye i jakten på runene. Frøy mister sverdet sitt som følge av å ha sittet i Odins sete og fått se jotunkvinnen Gerd som han ofrer det til. Loke lyver og gir gudene falsk kunnskap og dette leder ofte til problemer.

¹⁰⁴ Genesis 2,7 beskriver hvordan mennesket blir en levende skapning, nemlig ved at Gud blåser liv inn i neseborene.

¹⁰⁵ Steinsland, *Norrøn religion*, 116.

¹⁰⁶ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 101.

på en eller annen måte medvirker til at det skapes nye vesen.¹⁰⁷ At kvinneskikkelsene skulle bli fortrent i nedtegnelsen og byttet ut med tre maskuline guder, lignende den treenige kristne gud, er dermed ikke helt utenkelig.

5.1.3 Balders død¹⁰⁸

Balder, sønn av Odin og Frigg, blir beskrevet som lys, mild og rettferdig. Hos Snorre beskrives han som gudesønnen som aldri gjorde ondt mot noen og som var for god for denne verden. Det sies at så lenge han var til kunne vold og ondskap ikke seire i verden.¹⁰⁹ I hans hjem, Breidablikk, kan det ikke være noe urent og hans dommer står for alltid fast.¹¹⁰ Balders død blir iscenesatt av Loke, som lurer Hod til å drepe ham.

Balder, hvis navn betyr «herren»¹¹¹, ligner av flere grunner på det bildet som tegnes av Jesus i Bibelen. For det første er hans karakter det nærmeste vi kommer en feilfri gud som dessuten holder det onde i sjakk. At hans hjem ikke kan inneholde noe urent ligner mye på begrepet om hellighet. Det er fascinerende hvor markant Balders karakter skiller seg ut fra det norrøne panteonet. For det andre forespeiles hans død.¹¹² For det tredje lures drapsmannen lures til å begå mord.¹¹³ Men aller viktigst står hans død i sentrum for det kosmiske dramaet,¹¹⁴ på samme måte som Jesu død og oppstandelse står i sentrum for den kristne troen. Hele Valhall opplever stor nød og sorg over tapet.¹¹⁵

Riktignok finner en kilder som beskriver en ganske annerledes Balder, nemlig Saxo Grammaticus' *Danmarks krønike*, som portretterer ham som mer menneskelig.¹¹⁶ Dermed er det ikke utenkelig at vi i Balder ser en utvikling i den norrøne læren mot en tilnærming til den kristne Jesus.

¹⁰⁷ Else Mundal, «Skapning og undergang i *Völuspá*,» *Studia Medievalia Septentrionalia*, 26. Mai 2001, 247-262.

¹⁰⁸ Strofe 31-33.

¹⁰⁹ Steinsland, *Norrøn religion*, 209.

¹¹⁰ Haavardsholm, red. *Norrøne gude- og heltesagn av P.A. Munch*, 70.

¹¹¹ Gro Steinsland og Preben Meulengracht Sørensen, *Menneske og makter i vikingenes verden*, (Lillehammer: Universitetsforlaget og De norske Bokklubbene, 1994), 59.

¹¹² Observasjon 31: hendelsen foregripes med et frampek, da han kalles den blodige guden. På samme måte er det mange profetier i Det gamle testamentet som innen kristen tradisjon tolkes som å forespeile Jesu død, se for eksempel Jesaja 53 eller Salmene 22.

¹¹³ Om Judas Iskariot står det at «Satan for inn i han», i Lukas 22,3 og i Matteus 27,3 at han angret etter å ha forrådt Jesus. Balder lures av Loke.

¹¹⁴ Steinsland, *Norrøn religion*, 121.

¹¹⁵ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 104. Se også observasjon 34 og 35.

¹¹⁶ Haavardsholm, red. *Norrøne gude- og heltesagn av P.A. Munch*, 70.

5.1.4 Endetid/ragnarok

Diktet kulminerer i verdens undergang. Hendelsene som varsler ragnarok, ligner bibelske perspektiver. Garm, hunden som vokter inngangen til Hel, sliter seg løs.¹¹⁷ Dermed er veien til underverdenen ubevoktet. I Åpenbaringen 9,1-2 blir «avgrunnsbrønnen» åpnet og frigjør plager over menneskene. Steinsland skriver at Hel er en dødsrike-forestilling som er sammenlignbar med dødsriket Sheol i israelittisk tradisjon, og at Hel-motivet kan ha blitt påvirket av de groteske helvetesvisjonene fra middelalderen.¹¹⁸ I Åpenbaringen er det en gulblek rytter som dreper med sverd og det er hungersnød, pest og ville dyr.¹¹⁹ Generelt er det tydelig at det onde gis fritt leide for en tid¹²⁰ og dette ser vi også i *Voluspå* ved at Jotnene leker fritt¹²¹ og Loke går løs.¹²² Menneskene skal vantrives og vende seg mot hverandre.¹²³ I Åpenbaringen skal menneskene slakte hverandre ned.¹²⁴ Dermed er det her en god del lignende bilder.

I krigen møter gudene sine respektive nemesiser. Tor kjemper mot ormen, Odin angriper Fenresulven og Frøy kjemper mot ildjotnen Surt. Udyrene drepes, men det koster gudene dyrt.¹²⁵ Ragnarok stammer fra ordene *ragna* og *røk*, og betyr maktenes skjebne eller oppløsning.¹²⁶ Ifølge den bibelske beretning gikk Gud selv i døden for å bekjempe mørkets makt.¹²⁷ Gudene i *Voluspå* dør også, og det ser ut som om innsatsen baner vei for en bedre verden uten ondskap til stede. Dermed er kampen mot det onde påfallende lik, men dette kan sier å være et svært universelt tema.

Steinsland og Sørensen fremhever tre store motivkretser i ragnarok-beretningen; det moralske og sosiale forfall, naturkatastrofene og kampen mellom maktene.¹²⁸ Disse tre motivene er som vist alle også en del av beretningen i Åpenbaringen. Fortellingen om ragnarok, som på flere punkt ligner på den kristne ideen om dommedag, kan godt tenkes å ha blitt forsterket da

¹¹⁷ Observasjon 49.

¹¹⁸ Steinsland, *Norrøn religion*, 348.

¹¹⁹ Åpenbaringen 6,5-8.

¹²⁰ Åpenbaringen 20,7 er beste eksempel på dette, der Satan selv skal slippes løs.

¹²¹ Observasjon 53

¹²² Observasjon 55, strofe 47 og 51.

¹²³ Observasjon 50. Dette beskrives i Matteus 10,21 i lignende bilder av Jesus: «Bror skal sende bror i døden, og en far sitt barn, og barn skal reise seg mot sine foreldre og volde deres død.»

¹²⁴ Åpenbaringen 6,5-8.

¹²⁵ Observasjon 63 og 64.

¹²⁶ Haavardsholm, red. *Norrøne gude- og heltesagn av P.A. Munch*, 124.

¹²⁷ Se for eksempel Kolosserbrevet 1,13-14.

¹²⁸ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 66.

kristen religion kom til Norden. Sannsynligvis er nok likevel konseptet en del av førkristen tradisjon.¹²⁹

5.1.5 Ny skapelse

Det første som skjer etter ragnarok er at volven ser verden stige opp av havet og æser møtes på Idavollen. Balder, Hod og Høne mimrer og forteller sagn om livet før ragnarok.¹³⁰ Nå skal usådde åkrer gro, og alt det onde bøtes.¹³¹ I Åpenbaringen 21,4 settes og den nye verden i sammenheng med den gamle. Det kommer tydelig frem at det heller ikke her skal være noe ondskap,¹³² og at livets tre skal vokse og gi frukt og legedom til menneskene.¹³³ I Det gamle testamentet er idyllisk agrokultur velsignelser fra Gud.¹³⁴ Jorder som vokser av seg selv og gir i overflod, er ifølge Steinsland knyttet til et sterkt fremtidshåp.¹³⁵ Antagelig er dette et motiv som passet både israelitter og den nordiske befolkningen som slet for føden, og her kan Müllers naturmytologi forklare lignende uttrykk for idyll.¹³⁶ Likevel skriver Holtmark at det ikke finnes en slik idyllisk gullalder i andre norrøne kosmiske dikt, og at denne ideen antagelig er arv fra klassisk-kristne forestillinger.¹³⁷

Strofe 65 er spennende. «Da kommer herskeren til sitt herredømme, kraftfull ovenfra, han som allting rår.» Hvem menes det her? Det synes ikke åpenbart hvilken gud som passer denne beskrivelsen, og diskusjonen rundt denne strofen har visstnok pågått i over hundre år.¹³⁸ Den hører ikke hjemme i *Codex Regius*, men er et tillegg fra *Hauksbok*, som har blitt tolket som inspirert av den kristne gjenkomsten.¹³⁹ Åpenbaringen repeterer 3 ganger setningen: «Jeg kommer snart»,¹⁴⁰ og forventningen om Jesus Kristus som den som skal komme igjen har vært et svært fremtredende tema siden tidlig kristendom.¹⁴¹ Bønneropet *Marana ta*, kjent fra tidlig tradisjon, betyr «Kom, vår Herre» og er eksempel på en slik forståelse.¹⁴²

¹²⁹ Steinsland, *Norrøn religion*, 122.

¹³⁰ Observasjon 66.

¹³¹ Strofe 62.

¹³² Åpenbaringen 21,4.7-8; 22,3-5.

¹³³ Åpenbaringen 22,2.

¹³⁴ Leviticus 26,3-13; Deuteronomium 28,1-14.

¹³⁵ Steinsland, *Norrøn religion*, 127.

¹³⁶ Se teorikapittel.

¹³⁷ Holtmark, *Norrøn mytologi*, 74.

¹³⁸ Steinsland, *Norrøn religion*, 128.

¹³⁹ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 138.

¹⁴⁰ Åpenbaringen 22,7; 22,12 og 22,20.

¹⁴¹ Se for eksempel Paulus hilsen til kirken i Korint i 1. Korinterbrev 16,22.

¹⁴² Keener, *The IVP Bible background commentary*, 497.

Jerstad og Harris mener at Heimdal kan være ment med uttrykket 'han som råder'.¹⁴³ Dette støtter Steinsland og Sørensen. De mener det er lite trolig at det hun kaller 'gode kristne' i middelalderen ville ha godtatt at Kristus skulle styre sammen med et panteon av norrøne guder.¹⁴⁴ Men Holtsmark skrev i sine forelesningsnotater over *Voluspå* at: «Det er jo her helt klart at det er kristne forestillinger.»¹⁴⁵ Og Steinsland medgir at idéen godt kan være inspirert av kristendommen, ved at dikteren formulerer en tanke om en eneste gud, slik kristendommen formulerer sin monoteisme.¹⁴⁶ Mundal poengterer at hvis forfatteren stod forankret i den hedenske kulturen, som var svært åpen for andre religioner, ville det være uproblematisk å ta inn en Kristus-skikkelse.¹⁴⁷ Da Nordal skrev sin avhandling om *Voluspå* i 1923, argumenterte han for at dikteren under påvirkning fra kristendommen formet tanker og ideer for å svare på spørsmål den norrøne hedendommen ikke tidligere hadde kunnet svare på.¹⁴⁸ Denne store makten fra oven er sannsynligvis et slikt element.¹⁴⁹ Det er dermed aspekter ved denne formuleringen som ser ut til å kunne vitne om spor av kristen religion, ved å peke på at det finnes en som «allting rår».

5.2 Symbolikk

5.2.1 Trær

Trær ser ut til å være et gjentakende symbol i diktet,¹⁵⁰ og i Bibelen. I Genesis møter vi Edens hage, med både trær som symboliserer Guds forsyning, kunnskapens tre som frister menneskene og livets tre som de stenges borte fra.¹⁵¹ Tre brukes også til å utrette dødsstraff.¹⁵² Altså representerer det på mange måter liv, og inndragelsen av det.¹⁵³ Jesus dør på et tre. Det blir også brukt til å henviser til slekten etter kong David, som Jesus kommer fra.¹⁵⁴ I Åpenbaringen skal livets tre være til legedom for menneskene.¹⁵⁵ I norrøn mytologi er

¹⁴³ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 138.

¹⁴⁴ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 70.

¹⁴⁵ Anne Holtsmark, *Forelesninger over Voluspå*, (Oslo: Universitetets studentkontor, 1950), 82.

¹⁴⁶ Steinsland, *Norrøn religion*, 129.

¹⁴⁷ Else Mundal, «Korleis endar eigentleg Voluspá?» i *Festskrift til Finn Hødnebo 29. Desember 1989*, red. Bjørn Eithun, Eyvind Fjell Halvorsen, Magnus Rindal og Erik Simensen (Oslo: Novus Forlag, 1989), 218.

¹⁴⁸ Nordal, *Völuspá: Vølvens spådom*, 199.

¹⁴⁹ Mundal, «Korleis endar eigentleg Voluspá?», 212-213.

¹⁵⁰ Observasjon 4 viser til dette i strofe 2, 19, 20, 27 og 63.

¹⁵¹ Longman og Garland, red. *The expositor's Bible commentary: Genesis-Leviticus*, 88.

¹⁵² Se Deuteronomium 21,22-23.

¹⁵³ Se Ordspråkene 3,18; 13,12; 15,4; Åpenbaringen 2,7; Galaterbrevet 3,13.

¹⁵⁴ Jesaja 11,1.10.

¹⁵⁵ Åpenbaringen 22,2.

hele verdensbildet bygget rundt livstreet, Yggdrasil. Det har én rot i Hel, én hos jotnene og én hos menneskene, og bærer i seg verdenssjelen. Det symboliserer dermed verdens liv og utvikling.¹⁵⁶ Det symboliserer også den kosmiske strukturen.¹⁵⁷ Treet som et livssymbol er ifølge Steinsland og Sørensen et nærmest universelt fenomen.¹⁵⁸ Selv om bruken av dette symbolet er påfallende likt, er det dermed sannsynligvis tilfeldig at treet fyller samme funksjon i forskjellige religioner og myter. Det har blitt lagt merke til at Odin henger i et tre ni netter for å få tak i runene og han går gjennom pinsler og død frivillig, noe som kan ligne på Kristi offer på korset. Men de to har svært forskjellig motiv for offeret sitt og i korsets tre ligger en annen livstolkning enn den førkristne, nemlig perspektivet om synd, nåde og frelse gjennom en stedfortredende Gud på menneskers vegne.¹⁵⁹

5.2.2 Jord og blod

I strofe ni møter vi den poetiske omskrivingen at dverger skapes av «Brimes blod og Blåins legger», noe som symboliserer hav og jord.¹⁶⁰ I strofe ti kan det se ut som om dvergene prøver å skape mennesker av jord, men det er Odin, Høne og Lodur som gjør dem til levende skapninger. Om mennesket står det i Bibelen at Gud formet det av støv fra jorden.¹⁶¹ De fysiske elementene ser ut til å vise til at menneskene er skapning og ikke Gud, og denne symbolikken gjør begge religionene bruk av. Men i det norrøne universet ble urjotnen Yme drept og vann og jord ble laget av hans blod og kjøtt.¹⁶² De elementene dverger og mennesker skapes fra i norrøn mytologi er blitt til ved drap, mens de i bibelsk perspektiv er skapt av Gud.

Blod blir regnet som livet i hver skapning.¹⁶³ Det er et gjentakende tema i *Voluspå* at onde skapninger suger i seg blodet av døde mennesker.¹⁶⁴ Blod blir i strofe 41 «gulpet over guders hjem» av Fenresulvens avkom når ragnarok nærmer seg. På den måten suges livskraften ut av verden og ubalansen mellom maktene vokser seg større. Dette ser ikke ut til å være en betydning av blod vi finner i Bibelen. I Åpenbaringen 8,7 kastes riktignok blod på lignende vis over jorden som en plage for menneskene, men den viktigste betydningen av blod er at det

¹⁵⁶ Henriksen, *Verdenstreet*, 217-218.

¹⁵⁷ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 56.

¹⁵⁸ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 41.

¹⁵⁹ Steinsland, *Norrøn religion*, 446.

¹⁶⁰ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 46.

¹⁶¹ Genesis 2,7.

¹⁶² Steinsland, *Norrøn religion*, 112-113.

¹⁶³ Se Leviticus 17,14 og strofe 41.

¹⁶⁴ Se strofe 39, 41 og 50.

kreves i ofringene for å gjøre opp for synd og ondskap, og det ultimate offer er Jesu blod som rant på korset én gang for alle. Blod inneholder dermed en slags likhet i symbolikk som noe veldig verdifullt, men denne verdien kan sies å være en universell oppfatning.

5.2.3 Horn og fugler

Heimdals horn skal blåse og varsle fare og ragnarok.¹⁶⁵ Inntil videre ligger det skjult under en av Yggdrasils røtter.¹⁶⁶ Haner og ørner skal også gale og skrike i alle verdenshjørner.¹⁶⁷ De er illevarslende signaler på at skjebnen skal gjøre seg kjent.¹⁶⁸ Hærene kalles fra alle verdenshjørner til krig. At Yggdrasil skjelver etter at Heimdals blåser i hornet, viser at det er snakk om hendelser av enormt omfang.¹⁶⁹ I Åpenbaringen blir budskapet gitt av en mektig røst, som en basun.¹⁷⁰ Sju engler gis sju basuner som utløser kosmiske katastrofer.¹⁷¹ Trompeter ble i Det nye testamentets samtid brukt for feiring, kalle inn til militære eller hellige samlinger, eller for å kalle til militær opprustning som respons på en nærstående invasjon. Sannsynligvis er det den siste betydningen forfatteren av Åpenbaringen gjør bruk av.¹⁷² Og på samme måte som haner galer i *Voluspå*, flyr en ørn ut og roper ve over jorden i Åpenbaringen 8,13. Symbolene som varsler om forestående endekamp er dermed svært like, og henger sannsynligvis sammen med sjangeren, da slike varsler kjennetegner apokalypser.¹⁷³

5.2.4 Slange/drage

I strofe 38 nevnes en sal laget av flettede slangerygger¹⁷⁴, og andre steder i diktet dukker det opp en dragelignende skikkelse.¹⁷⁵ Dragen/slangen Nidhogg gnager på verdenstreets rot og er et symbol for alle krigeres død og for skjebnens uavvendelighet.¹⁷⁶ Navnet betyr «den som hogger med ondskap», og står i sammenheng med straff av onde mennesker og dødsriket.¹⁷⁷ I Genesis kan slangen som nevnt være brukt symbolsk for politiske fiender, listighet og

¹⁶⁵ Steinsland, *Norrøn religion*, 223.

¹⁶⁶ Strofe 27 og 46.

¹⁶⁷ Observasjon 47.

¹⁶⁸ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 117.

¹⁶⁹ Observasjon 54.

¹⁷⁰ Åpenbaringen 1,10.

¹⁷¹ Åpenbaringen 8-11.

¹⁷² Keener, *The IVP Bible background commentary*, 745.

¹⁷³ Aune, *Word Biblical Commentary*, lxxxv.

¹⁷⁴ Observasjon 41.

¹⁷⁵ Strofe 39 og 66, observasjon 74.

¹⁷⁶ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 139.

¹⁷⁷ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 60.

kunnskap.¹⁷⁸ Dette symbolet utvikler seg ved at kontroll på havet for eksempel ble et symbol på Guds seier over urvesenet Leviatan,¹⁷⁹ og senere i både jødisk og kristen tradisjon er dragen/slangen et tydelig symbol på satan, en mer personifisert form for ondskap.¹⁸⁰ Dette bildet kommer tydelig frem i Åpenbaringen, se for eksempel 12,9. Dragen/slangen/satan skal straffes når enden nærmer seg. Betydningen av symbolikken er dermed svært lik og denne måten å tenke om slanger på er fremtredende i flere antikke mytologier.¹⁸¹ Ordet brukt om «slanger» er norrønt *ormr*, og om drage norrønt *dreki*. *Ormr* er i Fritzers *Ordbog over Det gamle norske Sprog* i slekt med lignende ord på både gresk, anglosaksisk, engelsk, latin, dansk, svensk og andre germanske språk. Altså svært utbredt. *Dreki*, derimot tydelig er et låneord fra gresk og latin.¹⁸² Dermed er det språklig sett plausibelt å anta at bruken av en drage som symbol på personifisert ondskap kommer som inspirasjon fra antikke mytologier, muligens fra kristen religion.

5.2.5 Skjærsild?

I kirkens lappeteppe av en historie har det til tider dukket opp teologiske ideer som senere har blitt avvist. En av disse er skjærsilden og avlatshandelen for å unnsnippe dette grufulle stedet.¹⁸³ Observasjon 42 peker på en mulig parallell i det norrøne universet, nemlig strofe 39 om de døde menneskene som Nidhogg piner på Likstrand. Her, i Nivlheim hvor dødsgudinnen Hel regjerer,¹⁸⁴ skal det være straff for de som har brutt eden, begått mord eller forført. Det fortøner seg som et svært dystert sted.

Den førkristne religionen i Norden ikke skilte mellom paradiset og helvete for de døde; straff ble tenkt på som noe menneskene ordnet opp på tinget.¹⁸⁵ Dette kan indikere at dikteren er påvirket av kristen tankegang om straff etter døden for onde gjerninger, selv om forbrytelsene beskrevet passer godt inn i hva som var viktig i et vikingesamfunn, og ikke viser kristen moral spesifikt.¹⁸⁶ Mundal sier dette svært sannsynlig er et resultat av kristen påvirkning, da rettferdighetsansens i vikingesamfunnet var sterk og kristendommen kunne by på en løsning

¹⁷⁸ Jf. Longman og Garland, Holter og Kartveit – fotnote 94-96.

¹⁷⁹ Se for eksempel Salmene 74,13-15 og 27,1.

¹⁸⁰ Keener, *The IVP Bible background commentary*, 752.

¹⁸¹ *Ibid.*

¹⁸² Fritzer, s. v. *dreki*, *ormr*.

¹⁸³ Se for eksempel Astås, *Kirke i vekst og virke*, 145-146.

¹⁸⁴ Haavardsholm, red. *Norrøne gude- og heltesagn av P.A. Munch*, 86-87.

¹⁸⁵ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 60.

¹⁸⁶ *Ibid.*

for de som klarte å snike seg unna straffen på tungen.¹⁸⁷ Holtsmark skriver at gravskikker tyder på at en tenkte mennesket skulle fortsette livet i den neste verden,¹⁸⁸ og at dette bildet av et vondt sted for «meinsvorne menn og mordvarger» tyder på sammensmeltning av kristen og norrøn etikk.¹⁸⁹

5.3 Navn på personer, skikkelser og steder

5.3.1 Hellige slekter

Strofe 1 innleder diktet med et kall til alle «hellige slekter».¹⁹⁰ Ordet «hellige» finnes ikke i Codex Regius, men er her tatt inn fra Hauksbok. Den sikter sannsynligvis til gudene.¹⁹¹ Dette konseptet med hellighet slo meg at godt kunne komme fra kristendommen, men i Fritzers ordbok ser det ut som opprinnelsen til ordet kommer fra norrønt.¹⁹²

5.3.2 Ask og Embla

Navnene Ask og Embla ligner Adam og Eva. Ifølge Steinsland er betydningen av dem muligens tresortene ask og eik, og knytter dermed menneskene tett til verdenstreet, som i *Voluspå* er en ask.¹⁹³ Men hun sier også at vi i navnene kan observere påvirkning fra Bibelens myte om Adam og Eva.¹⁹⁴ Det er tydelig at dikteren må ha kjent til skapelsesmyten i Genesis, og sannsynlig at deler av den norrøne versjonen ble formet i en viss opposisjon.¹⁹⁵

Det er flere motiver rundt Ask og Embla som gir assosiasjoner til bibelske tanker, for eksempel at mennesket blir gitt «likhet med guder»,¹⁹⁶ og at gudene beskrives som kjærlige når de finner Ask og Embla.¹⁹⁷ *Imago dei*-motivet, gudelighet-motivet, har hatt stor betydning

¹⁸⁷ Mundal, «Korleis endar egentleg Voluspå?», 219.

¹⁸⁸ Holtsmark, *Norrøn mytologi*, 69.

¹⁸⁹ *Ibid.*, 174.

¹⁹⁰ Observasjon 2.

¹⁹¹ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 99.

¹⁹² Fritzer, s. v. helgi.

¹⁹³ Steinsland, *Norrøn religion*, 119.

¹⁹⁴ *Ibid.*, 119.

¹⁹⁵ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 49. Skapelsesfortellinger beretter gjerne om kulturens kjønnsroller og menneskesyn. Forfatterne mener her at et eksempel på opposisjon mot den kristne beretningen er at mann og kvinne blir skapt på samme tid i *Voluspå*. Men det blir de også i Genesis 1,27. I Genesis 2,18-25 kan en for så vidt argumentere for at kvinnen blir underordnet mannen, mens det i *Voluspå* fortelles om en likestilt kvinne, slik synet var på frie menn og kvinner i den norrøne kulturen.

¹⁹⁶ Strofe 18, observasjon 19.

¹⁹⁷ Strofe 17, observasjon 21.

gjennom den kristne idehistorien.¹⁹⁸ I den norrøne læren er det for så vidt mye menneskelig ved gudene, men forfatteren av *Voluspå* velger altså her å si at gudene har gitt menneskene del i sine egenskaper. Det at gudene omtales som «kjærlige», finner vi ingen andre steder i den norrøne diktningen og det er mulig dikteren vil få frem et bestemt forhold mellom Gud og mennesker, lignende det kristne menneskesynet.¹⁹⁹

5.3.3 *Balder og Hod*

I den nye skapelsen skal Balder og Hod leve sammen.²⁰⁰ Dette er et tydelig bilde på gjenopprettelse og forsoning. Steinsland og Sørensen beskriver dette som et kristent preget uttrykk, som bærer bud om tilgivelse, ny begynnelse og håp.²⁰¹ De kan også minne om søskenparet Esau og Jakob i Bibelen, der en regnes som utvalgt og den andre ikke.²⁰² Esaus slekt blir til folkeslaget som bor i Edom, som er symbolsk fiende for Jakobs etterkommere, Israel.²⁰³ Men det er gjennomgående i Bibelen at alle folkeslag til slutt skal gjenforenes under den ene Gud.²⁰⁴ Da skal altså etterkommere av begge leve sammen, slik som observasjon 71 også påpeker sønnene av Balder og Hod skal gjøre. Dette ligner dermed mye på den kristne forsoningstanken.

5.3.4 *Valkyrjer*

Valkyrjenes oppgave i strofe 30 er «å ride til gudefolket».²⁰⁵ Dette kan ligne englenes oppgave som sendebud og hjelpere for menneskene.²⁰⁶ Hans Kvalbein skriver at forskjellig type engler har forskjellig plass og funksjon i den jødiske tradisjon, men får mindre plass i evangeliene. De omtales oftest i forbindelse med Jesu gjenkomst og funksjonen de da skal ha. Det er tydelig at åpenbaringer og viktige budskap fra engler bringer Guds ledelse til mennesker i kritiske situasjoner.²⁰⁷ Paulus skriver i Hebreerbrevet 1,14 at englene er «ånder i

¹⁹⁸ Steinsland, *Voluspå*, 50.

¹⁹⁹ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 48.

²⁰⁰ Observasjon 69, strofe 62.

²⁰¹ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 68.

²⁰² Genesis 25,19-33.

²⁰³ Se profeten Obadja, og introduksjonen til boka i *Studiebibelen* fra Bibelselskapet.

²⁰⁴ Se for eksempel Jesaja 2,1-2, Salme 102,16, Åpenbaringen 15,4; 19,1-8.

²⁰⁵ Observasjon 30.

²⁰⁶ Se Hebreerbrevet 1,14; Lukas 1,11.26-27.

²⁰⁷ Hans Kvalbein, *Fortolkning til Matteusevangeliet*, (Oslo: Luther Forlag, 1998), 70 og 86.

Guds tjeneste». I Det gamle Testamentet finner vi flere steder at engler er til stede i krigføring og kjemper for Guds folk.²⁰⁸

Valkyrjene ser ut til å være sterkt knyttet til krig, da de velger hvem som skal dø i kamp, og hvem som seirer.²⁰⁹ De er usynlig til stede for å plukke ut de beste krigerne til å være i Odins hall og trene frem mot ragnarok, da de skal kjempe med gudene.²¹⁰ Vi kjenner navnet på 43 valkyrjer og de har navn som betegner kamp og kampteknikker.²¹¹ Myten om valkyrjene kan ha vært en måte å bringe mening til krig.²¹² At de er ute å rir i strofe 30, varsler at ragnarok nærmer seg.²¹³ De fyller altså en lignende rolle som engler når det kommer til krigføring og englene er, lik valkyrjene, fremtredende i Åpenbaringen som opptakt til dommedag.²¹⁴

5.4 Sjanger/form

5.4.1 Besjeling av himmel-elementer

I strofe 5 ser vi besjeling av solen som «griper himmelrand» og stjerner og måne som ikke kjenner sitt sted eller makt. Slik besjeling av himmel-legemer som virkemiddel finner vi flere steder i Bibelen, men da som en rolle tildelt av Gud.²¹⁵ Det er mulig at en i det norrøne verdensbildet var åpen for tilbedelse av solen og at det derfor er naturlig å tilskrive den personlige trekk. Grunngevinga for skapelsen av himmel-elementene er den samme i begge mytologier, at en må ha noe å måle tiden etter.²¹⁶

5.4.2 Værkaos og ødeleggelse

Det er en mengde observasjoner som omhandler store kosmologiske forandringer.²¹⁷ Solen slukes, været blir ekstremt og klipper faller ned. Dette er typisk trekk for apokalypser, at det

²⁰⁸ Se for eksempel fortellingen om Gideon i Dommerne 6-7; Exodus 23,23; 2. Samuelsbok 24,15-17; Jesaja 37,36.

²⁰⁹ Haavardsholm, red. *Norrøne gude- og heltesagn av P.A. Munch*, 84.

²¹⁰ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 56.

²¹¹ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 101.

²¹² Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 56.

²¹³ *Ibid.*, 56.

²¹⁴ Aune, *Word Biblical Commentary*, lxxxvii. Se også Åpenbaringen 5,5; 7,1-3; 8,2-6; 10,1-3; 12,7-8; 14,6-9.17-20; 15,1; 16,1; 18,1; 19,10; 20,1.

²¹⁵ I Genesis 1,16-18 leser vi at lysene ble laget av Gud til å herske. Genesis 37,9 beskriver at solen, månen og stjernene bøyde seg for Josef i en drøm. Salme 19,6 beskriver hvordan solen gleder seg til å løpe rundt jorden på Guds befaling.

²¹⁶ Genesis 1,14 og strofe 6.

²¹⁷ Observasjon 44, 45, 59 og 64 for eksempel.

beskrives en eskatologisk krise som kulminerer med verdens undergang.²¹⁸ Slike bilder finner vi også mange av i Åpenbaringen. Se for eksempel 8,12 og 16,18. Dette viser spor av apokalyptisk påvirkning, men Steinsland og Sørensen vektlegger at *Voluspå* ikke er det eneste eddadiktet som rommer slike varsler om endetid.²¹⁹ Dermed er det belegg for å rotfeste diktet i en større norrøn tradisjon. Likevel skriver de at den misjonerende kristendommen hadde en sterk tanke om dommedag og undergang og muligens er det snev av en slik eksistensiell krise som kristen religion kom med vi ser her.²²⁰

5.4.3 Mytologiske dyr

Det er flere dyreskikkelser i diktet,²²¹ som minner om skikkelser i Åpenbaringen, og slike mytologiske dyr er typiske apokalyptiske trekk.²²² I den bibelske apokalypsen er for eksempel «dyret» og «den falske profeten» plassert inn under Satans hierarki, som kjemper mot Guds hierarki bestående av blant annet engler og den opphøyde Kristus.²²³ I *Voluspå* er det tydelig at disse dyrene symboliserer destruktive krefter, da de allerede har kostet gudene dyrt (for å lenke fast Fenresulven, mistet for eksempel guden Ty en hånd), og bidrar til kosmos' sammenbrudd.²²⁴ Dette henger tydelig sammen med temaet «lyset mot mørke» som blir mye repetert i diktet.²²⁵ Gudene strever forgjeves med å opprettholde orden i en kaotisk verden, og kampen eskalerer gradvis frem mot ragnarok, lik kampmotivet i Åpenbaringen 19 og 20. Lik «dyret» og «den falske profeten» blir kastet i ildsjøen i 19,19 og 20,10, går de uhyggelige skapningene til grunne i ragnarok. Det riktignok betinget av at en godtar et syklisk tidsperspektiv. I så fall kan dette absolutt være spor av kristen religion, i form av sjangerlighet.

5.4.4 Volven som medium

Et annet trekk ved apokalypser er at de vanligvis er pseudonyme,²²⁶ dvs. skrevet under et fiktivt navn. Her er Johannes Åpenbaring ett unntak, med forfatterens navn i introduksjonen. Johannes kaller boken for «Jesu Kristi åpenbaring» og det er en engel som gjør innholdet

²¹⁸ Aune, *Word Biblical Commentary*, lxxxv-lxxxvi.

²¹⁹ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 35.

²²⁰ *Ibid.*

²²¹ Observasjon 43 og 44, i tillegg til hunden Garm, Fenresulven og Midgardsormen.

²²² Aune, *Word Biblical Commentary*, lxxxvii.

²²³ *Ibid.*

²²⁴ Steinsland og Sørensen, *Voluspå*, 61.

²²⁵ Observasjon 78 og 84.

²²⁶ Aune, *Word Biblical Commentary*, lxxxiv.

kjent for Johannes.²²⁷ Dermed kommer visjonene til mottakeren gjennom flere medier. I *Voluspå* er det volven som forteller på oppfordring fra Odin, i likhet med Johannes på befaling fra Jesus Kristus. Men det er ingen andre mellom volven og visjonene, mens det kommuniseres til Johannes via en engel. Volven har en aktiv rolle da hun forteller om det hun selv har opplevd, noe som kanskje ikke kan sies om en del lignende medier i apokalyptisk tradisjon.²²⁸ Det skal likevel sies at profetiene om fremtiden formidles svært likt med uttrykket «jeg/hun så».²²⁹ Bruken av visjoner på denne måten er et sterkt trekk for den apokalyptiske sjangeren.²³⁰ Dermed er det flere sjangermessige likheter.

²²⁷ Åpenbaringen 1,1.

²²⁸ Jerstad og Harris, *Voluspå*, 14.

²²⁹ Strofe 29, 30, 31, 35, 38, 39, 44, 49, 54, 58, 59, og 64. I Åpenbaringen er også mye av innholdet beskrevet i visjoner. 1,11 forteller at Johannes skal skrive ned alt han nå skal få se for å sende til kirkene. Se videre eksempler på fortellermåten i vers 1,12.17; 4,1; 5,1; 6,1.12; 7.1.9; 8,2; 9,1; 10,1.

²³⁰ Aune, *Word Biblical Commentary*, lxxxii-lxxxiii.

6 Avslutning

Hensikten med denne oppgaven har vært å dokumentere og drøfte spor av kristen religion i eddadiktet *Voluspå*, med det perspektiv at Den eldre Edda sannsynligvis ble til i brytningstiden mellom folkereligionen og kristen religion. Komparativ religionsteori vil hevde at det av forskjellige grunner finnes mange fellestrekk mellom religiøse myter, og hensikten har derfor ikke vært å hevde påvirkning eller kristent forfatterskap, men kun å dokumentere lignende elementer og ta stilling til om det kan dreie seg om spor av kristen religion. Oppgaven viste seg svært spennende å skrive, da flere elementer i diktet absolutt ser ut til å reflektere en religiøs kultur i utvikling. Dermed er konklusjonen at det er tydelige spor av kristen religion i dette diktet.

Elementer som gjør at jeg mener det er belegg for å konkludere positivt med at det finnes spor av kristen religion er tidsperspektivet i diktet, som jeg mener det er plausibelt å tolke som lineært, rollen kunnskap tilegnes som avgjørende for verdens balanse, karakteren Balders utvikling, apokalyptiske sjangertrekk og forsterkninger av ragnarok-motivet, forespeilingen av en ny idyllisk verden eller «gullalder» i evig lykke, tillegget i storfe 65 fra Hauksbok om «en som allting rår» og ideen om et sted etter døden der de urettskafne skal få sin straff.

I tillegg er *mulige* spor fortregningen av de feminine skapelseskraftene til fordel for en maskulin «treenighet», dragen som et symbol på personifisert ondskap, gudene som beskrives som «kjærlige» i skapelsen av menneskene, spor av den kristne forsoningstanken i forholdet mellom Balder og Hod og englelike skikkelser i valkyrjene.

Da den norrøne religionen regnes som dynamisk og åpen for nye impulser, er de sistnevnte mulige sporene heller ikke usannsynlige, men jeg synes ikke bevisene var gode nok for å kalle disse spor av kristen religion.

Gjennom å skrive denne oppgaven innså jeg at dette er et meget bredt fagfelt og at det sannsynlig finnes de som er helt uenig med meg, men jeg mener jeg har vurdert forskjellige perspektiver og konsultert gode kilder fra autoriteter på feltet. Hadde dette vært en større oppgave kunne det å lese bredere og sette seg dypere inn i det norrøne språket vært meget nyttig, for selv å kunne vurdere bedre og spore språklige linjer. Men det gikk utenfor kapasiteten for denne oppgaven. Som teologistudent har det vært spennende å gjøre et dypdykk i Nordens religiøse kulturarv, og gjøre meg kjent med denne verdifulle delen av vår historie.

Litteraturliste

- Aland, Kurt og Barbara. *The text of the New Testament : an introduction to the critical editions and to the theory and practice of modern textual criticism*. Grand Rapids: Eerdmans, 1987.
- Astås, Reidar. *Kirke i vekst og virke – Allmenn og norsk kirkehistorie*. Oslo: Gyldendal, 2000.
- _____. *Stjórn – Nytt lys over våre eldste Bibeloversettelser*. Oslo: Det Norske Bibelselskap, 1990.
- Aune, David E. *Word Biblical Commentary Volume 52: Revelation*. Dallas, Texas: Word Books, 1997.
- Bibelselskapet. *Studiebibelen*. Oslo: Verbum forlag, 2019.
- Fritzer, Johan. *Ordbog over Det gamle norske Sprog*. (Christiania: Den norske Forlagsforening, 1886). Nettutgave av bind I-III av denne ble ferdigstilt i Oktober 2000 av Enhet for digital dokumentasjon (EDD) ved Universitetet i Oslo. Hentet fra <http://www.edd.uio.no/perl/search/search.cgi?appid=86&tabid=1275>
- Haavardsholm, Jørgen, red. *Norrøne gude- og heltesagn av P.A. Munch*. Oslo: Universitetsforlaget, 1996.
- Hauge, Lars Steinar og Bjørn Holgernes. *Vitenskap og Språk – en innføring i vitenskapsfilosofi og logikk*. Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2005.
- Henriksen, Jan-Olav. *Tegn, tekst og tolk: teologisk hermeneutikk i fortid og nåtid*. Oslo: Universitetsforlaget, 1994.
- Henriksen, Vera. *Verdenstreet – Mennesker og makter i Odins tid*. Oslo: Aschehoug, 1993.
- Holter, Knut. «The Serpent in Eden as a Symbol of Israel's Political Enemies: A Yahwistic Criticism of the Solomonic Foreign Policy?». *Scandinavian Journal of the Old Testament*, nr. 4 (1990): 106-112.
- Holtmark, Anne. *Forelesninger over Voluspå*. Oslo: Universitetets studentkontor, 1950.
- _____. *Norrøn mytologi: Tru og mytar i vikingetida*. Oslo: Samlaget, 1989.
- _____. *Studier i Snorres mytologi*. Oslo: Universitetsforlaget, 1964.
- Jerstad, Marit og Knut Harris. *Voluspå – Gudinnene og verdens fremtid*. Stavanger: Saga Bok AS, 2013.
- Kartveit, Magnar. *Det gamle testamentet – Analyse av tekstar i utval*. Oslo: Det norske Samlaget, 2003.

- Keener, Craig S. *The IVP Bible background commentary: New Testament – Second Edition*. Downers Grove: InterVarsity Press, 2014.
- Kvalbein, Hans. *Fortolkning til Matteusevangeliet*. Oslo: Luther Forlag, 1998.
- Longman III, Tremper og David E. Garland, red. *The expositor's Bible commentary: Genesis-Leviticus*. Grand Rapids: Zondervan, 2008.
- Løkka, Nanna. «Steder og landskap i norrøn mytologi – en analyse av topografi og kosmologi i gudediktene av Den eldre Edda». Phd-avhandling. Universitetet i Oslo. 2010.
- Mundal, Else. «Korleis endar egentleg Voluspá?». I *Festskrift til Finn Hødnebo 29. Desember 1989*, redigert av Bjørn Eithun, Eyvind Fjell Halvorsen, Magnus Rindal og Erik Simensen, 210-223. Oslo: Novus Forlag, 1989.
- _____ *Medieval nordic literature in its European context*. Oslo: Dreyers Forlag, 2015.
- _____ «Skapning og undergang i *Völuspá*.» *Studia Medievalia Septentrionalia*. 26. Mai 2001, 247-262.
- Nordal, Sigurður. *Völuspá: Vølvens spådom*. København: Aschehoug, 1927.
- Steinsland, Gro. *Norrøn Religion – Myter, riter og samfunn*. Oslo: Pax Forlag A/S, 2005.
- Steinsland, Gro og Preben Meulengracht Sørensen, *Voluspá*. Oslo: Pax Forlag, 1999.
- _____ *Menneske og makter i vikingenes verden*. Lillehammer: Universitetsforlaget og De norske Bokklubbene, 1994.
- Wynn, Aase. «Gjennom symbolene – et jungiansk blikk på skapelse og det feminine i Voluspá». Hovedoppgave. Universitetet i Tromsø. 1999.

Figurliste

Figur 2.2 Bagge, Oluf Olufsen. *Yggdrasil – The Mundane Tree*, 1847. Fra en plate inkludert i den engelske oversettelsen av *the Prose Edda* av Oluf Olufsen Bagge i 1847. Full tekst på bildet: «Baxters Patent Oil Printing 11 Northampton square Yggdrasil, The Mundane Tree see p. 492». Offentlig eigendom. Hentet 18.03.20 fra https://no.wikipedia.org/wiki/Norr%C3%B8n_mytologi#/media/Fil:Yggdrasil.jpg

Voluspå

1. Hør meg alle

hellige slekter,

høye og lave

Heimdalls sønner,

du vi, Valfader,

at vel jeg forteller

eldgamle sagn

som sitter i minnet.

2. Jeg minnes jotner,

urtidsfødte,

de som fordum

fostret meg;

ni verdener husker jeg,

ni jotunkvinner,

det stolte skjebnetre,

skjult under jorden.

3. I opphavs tider

var det Yme bygde,

var verken sand eller sjø

eller svale bølger;

jord fantes ikke,

ikke himmelhvelv,

der var ginnunga-gap,

men gress ingen steder.

4. Før Burs sønner

støtte landene opp,

de som mektige

Midgård skapte;

sol skinte sørfra

på salens steiner,

da grodde grunnen

med grønne vekster.

5. Sol, søster til måne,

sørfra grep

med høyre hånd

om himmelrand.

Sol kjente ikke

salene sine;

stjerner kjente ikke

stedene sine;

måne kjente ikke

den makt han hadde.

6. Da trådte alle makter

til tingseter,

ramhellige guder,

ville rådslå;

navn ga de

natt og natts barn,

kalte det morgen

og middagsleite,

ettermiddag og kveld,

årene talte de.

7. Æsene møttes
på Idavollen,
de som horg og hov
høyt tømret;
esser gjorde de,
gull hamret de,
tenger skapte de
og smidde redskap.
8. Spilte brettspill
sorgløst i tunet,
gull i mengder
manglet de ikke;
inntil tre kom,
kraftfulle
tussemøyer,
fra jotunheim.
9. Da trådte alle makter
til tingseter,
ramhellige guder
ville rådslå;
hvem skulle skape
skarer av dverger,
av Brimes blod
og Blåins legger?
10. Der var Motsuger,
mesterdvergen,
- og Durin mest aktet
etter ham;
de gjorde kropper, mange,
i menneskeform,
dverger, av jord,
som Durin sa.
11. Ny og Ne,
Nordre og Søndre,
Østre og Vestre,
Altyv og Dvalin,
Bivar og Båvar,
Bombur, Nore,
Ån og Ånar,
Elde, Mjødulv.
12. Veig og Gandalv,
Vindalv, Tråin,
Tekk og Torin,
Triv, Vis og Lød,
Lik og Nyråd –
nå har jeg talt
– Regin og Rådsnill –
dvergene rett.
13. File, Kile,
Fundin, Nåle,
Hefte, Vile,
Hanar, Svior,

Frå, Hornbore,

Fræg og Lone,

Ørvang, Jare,

Eikinskjalde.

14. Tid å telle

tilbake til Lovar

dvergeslekter

i Dvalins følge,

de som søkte

fra steinsalene

til grusbankehjem

på Jares sletter.

15. Der var Draupne

og Dolgtrase,

Høy, Haugspore,

Hlevang, Gløde,

Skirve, Virve,

Skjevfinn, Elde.

16. Alv og Yngve,

Eikinskjalde,

Fjalar og Froste,

Finn og Ginnar;

forfedrerekken

regnet fra Lovar

skal alltid minnes

mens mennesker lever.

17. Inntil tre kom

fra æsers flokk,

kraftfulle,

kjærlige, til huset;

fant på land

lite maktende

Ask og Embla,

uten skjebne.

18. Ånde hadde de ikke,

eide ikke sinn,

verken blod eller livskraft

eller likhet med guder;

ånde ga Odin,

sinn ga Høne,

blod ga Lodur

og likhet med guder.

19. En ask kjenner jeg,

heter Yggdrasill;

veldig stamme øst

med hvitt vann;

derfra kommer dugg

som i daler faller;

står alltid grønn

over Urds kilde.

20. Derfra kommer møyer;

mangt vet de,
tre fra kilden
under treet.

Urd kalles den ene,
den andre Verdande
– skar i staver –
Skuld den tredje;
loven la de,
livet valgte de,
målte skjebnen
for menneskeætten.

21.

Hun minnes den første
feide i verden;
da gudene støttet
Gullveig med spyd,
og brente henne
i Høyenes hall;
den tre ganger brente,
den tre ganger fødte;
ofte, usjelden,
men ennå lever hun.

22. Heid kalte de henne
når hun kom til gårds,
spåkyndig volve,
hun styrket gander;
seid kunne hun,

seidet lekent,
alltid yndet
av onde kvinner.

23. Da trådte alle makter
til tingseter,
ramhellige guder
ville rådslå;
om æsene skulle
unngjelde for det
eller alle guder
få utlignet tapet.

24. Odin sendte
spyd over hæren,
stadig den første
strid i verden;
om æsenes borg
ble bordvegg brutt,
vanene kjempet
med kampspå på vollen.

25. Da trådte alle makter
til tingseter,
ramhellige guder
ville rådslå;
hvem har luften
med løgn forpestet
og gitt Ods kvinne

til jotuns ætt?	den vidt kjente; mjød drikker Mime
26. Tor var den som slo, trutnet av vrede, han sitter sjelden når slikt han spør! Eder ble brutt, ord og løfter, ord som mektige mellom dem før.	hver morgenstund av Valfaders pant. Vet dere nok, eller hva? 29. Hærfader ga henne gullring og smykker, fikk vis tale og varsler om fremtid; vidt så hun, vidt, over alle verdener.
27. Hun vet at Heimdalls horn er skjult under det høyvokste, hellige treet; elv ser hun fosse frem, grusfylt, av Valfaders pant – vet dere nok, eller hva?	30. Valkyrjer så hun, vidt fra kom de, gitt til å ride til gudefolket; Skuld holdt et skjold og Skogul et annet, Gunn, Hild, Gondul og Geirskogul; her er de nevnt, Herjans kvinner, valkyrjer, rede til ritt over landet.
28. Ene satt hun ute da den eldgamle kom, æsers skrekkgud, stirret i øyet: Hva vil du meg? Hvorfor prøver du meg? Alt vet jeg, Odin, hvor du øyet gjemte, i Mimes kilde,	31. Jeg så skjebnen skjult for Balder, den blodige guden,

barn av Odin;
høyt over vollen
vokste, spinkel
og meget fager,
mistelteinen.

35. En lenket så hun ligge
i lunden med kilden,
sviklysten,
lignet Loke;
der sitter Sigyn,

32. Ble av den veksten
som vek syntes,
en farlig sorgpil,
Hod skjøt den.
Tidlig ble Balders
bror født;
én natt gammel drepte
Odins sønn.

våker over sin mann –
Vet dere nok, eller hva?

36. Elv renner østfra
gjennom eiterdaler,
med sverd og kniver,
Slid heter den.

33. Han vasket ikke hender,
kjemmet ikke hår,
før på bål han bar
Balders fiende.
Men Frigg hun gråt
i Fensalene
over Valhalls nød –
Vet dere nok, eller hva?

37. I nord sto der
på Nevollene,
en sal av gull,
Sindreættens;
en annen sto
på Ukolne,
en jotuns ølsal,
den eier Brime.

34. *Våle skal slå*
sterke dødsrep,
harde lenker,
herdet, av tarmen.

38. En sal så hun stå,
langt fra solen,
på Likstrand,
luter døren mot nord;
eiterdråper faller
inn gjennom ljoren;

den salen er viklet
av slangerygger.

alt vær til skade –
Vet dere nok, eller hva?

39. Der så hun stri
mot tunge strømmer,
meneds-menn
og mordvarger;
den som en annens
elskede lokker;
der løpjet Nidhogg
lik av døde,
varg slet i menn –
Vet dere nok, eller hva?

42. Satt der på haugen
og slo på harpe,
gygrens hyrde,
glade Eggter;
over ham gol
i galgentreet,
en fagerrød hane,
Fjalar heter den.

40. I øst satt den gamle
i Jernskogen,
og fødte der
Fenres avkom;
av dem alle blir
én eneste
soltyggeren,
i trolleham.

43. Gol over æser
Gyllenkam;
den vekker hærmenn
hos Hærfader;
en annen galer
i jorddypet,
en sotrød hane
i Hels saler.

41. Drikker livskraft
av døde menn,
gulper rødt blod
over guders hjem;
svart blir solskinnet
somrene etter,

44. Garm gjør høyt
ved Gnipaheller;
lenken vil slitne
og ulven løpe.
Mangt vet hun,
vidt ser jeg, og lenger,
mot ramme kampfuders
Ragnarok.

45. Brødre skal bli
hverandres bane;
søskenbarn bryte
slektsbånd;
hard er verden,
horskap rår,
øktid, sverdtid,
skjold blir kløvet,
vindtid, vargtid,
før verden styrter,
ingen skåner
en annen mann.
46. Mims sønner leker,
lagnaden vekkes
av det galende
Gjallarhornet;
høyt blåser Heimdall,
hornet er i luften,
Odin veksler
ord med Mims hode.
47. Skjelver Yggdrasills
ask stående,
jamrer det gamle tre,
og jotnen løses.
48. Hva er det med æser?
Hva er det med alver?
Gny i jotunheim,
gudene er på tinget;
dverger stønner
foran steindører,
veggbergs fyrster –
Vet dere nok, eller hva?
49. Garm gjør nå høyt
ved Gnipaheller;
lenken vil slitne
og ulven løpe.
Mangt vet hun,
vidt ser jeg, og lenger,
mot ramme kampguders
Ragnarok.
50. Rym reiser østfra
rustet med skjold;
Jormundgand vrir seg
i jotunsinne;
ormen knar bølger,
og ørnen skriker,
den nebbleke sliter i lik,
Naglfar løses.
51. Skip seiler østfra,
skarene til Muspell
reiser over havet,

ved roret står Loke;	vidt ser jeg, og lenger,
med ulven kommer	mot ramme kampguders
alle jotner	Ragnarok.
og har Byleists	
bror i følget.	55. Da kommer Seierfaders
	sterke sønn,
52. Surt farer sørfra	Vidar, og angriper
med sviende ild,	åtseldyret;
guders sol	gjennom kjeften til hjertet
glimter fra sverdet;	i Kvedrungs avkom
steinklipper skurer	hugger han sverdet
og gygrer styrter;	og hevner sin far.
hærfolk trer Hel-vei,	
og himlen klovner.	56. Da kommer den modige
	mogen til Lodyn,
53. For annen gang søker	Odins sønn,
sorgen Lin,	og sloss med ormen.
når Odin møter	Mektig vred dreper han,
ulven i kamp;	Midgårds vokter,
og Beles lyse	øde legges
bane kjemper mot Surt;	alt menneskeliv –
da skal Friggs	såret går
fryd falle.	Fjorgyns sønn
	ni skritt fra ormen,
54. Garm gjør nå høyt	uredd for nid.
ved Gnipaheller;	
lenken vil slitne	57. Sol svartner,
og ulven løpe.	synker jord i hav,
Mangt vet hun,	lyse stjerner

slukner på himlen,	maktfulle sagn
ilder raser	og Fimbul-Tys
mot årens flamme;	fjerne runer.
høyt leker brannen	
mot himlen selv.	61. Der skal atter
	underfulle,
58. Garm gjør nå høyt	gylne brettspill
ved Gnipaheller;	i gresset finnes;
lenken vil slitne	dem de eide
og ulven løpe.	i urtids dager.
Mangt vet hun,	
vidt ser jeg, og lenger,	62. Der skal usådde
mot ramme kampguders	åkre vokse,
Ragnarok.	alt det onde skal bøtes,
	Balder skal komme;
59. Ser hun annen gang	skal Hod og Balder bo
jorden komme	på Hropts kamptomt;
opp av havet,	valguders helligdom –
all tid grønn;	Vet dere nok, eller hva?
fosser faller,	
flyr ørnen over,	63. Skal da Høne
den som fanger	velge skjebnetreet,
fisk i fjellet.	og sønner av begge
	brødre skal bo
60. Æser møtes	i vide vindheim –
på Idavollen;	Vet dere nok, eller hva?
taler om mektige	
Midgårdsormen,	64. En sal ser hun
og minnes der	stå fagrere enn solen,

tekket med gull
på Gimle;
der skal svikløse
slekter bygge
og leve i lykke
livets dager.

*65. Da kommer herskeren
til sitt herredømme,
kraftfull ovenfra,
han som allting rår.*

66. Der kommer den dystre
drage flygende,
glinsende, nedfra
Nefjellene;
med lik i fjærene
flyr over vollene
Nidhogg –
Nå skal hun synke.